

Mezinárodní politika

ROČNÍK XXXIV

9/2010

CENA 59 Kč

Mezinárodní politika a její čtenáři

Reminiscence a šálby

0 Mezinárodní politice
v rozhovoru s Janem
Petránkem

Francie očima
Zdeňka Müllera

15

9 770543 796005

MEZINÁRODNÍ VZTAHY
PRAHA

INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATIONS
PRAGUE

www.ebrary.com/corp

Společnost ebrary, která byla založena v roce 1999 s cílem zpřístupňovat elektronické knihy, nabízí v současnosti více než 186 500 titulů z produkce 400 vydavatelů. Počet publikací se neustále zvyšuje, kompletní katalog všech knih zpřístupňovaných v rámci **ebrary** je k dispozici na <http://librarytitles.ebrary.com>.

Pro akademické instituce je určena multioborová plnotextová databáze **ebrary Academic Complete**, která zahrnuje více než 48 000 odborných monografií z produkce takových renomovaných vydavatelů, jako jsou např. *Asghate Publishing*, *Brookings Institution Press*, *Cambridge University Press*, *Greenwood Press*, *John Wiley & Sons*, *Manchester University Press*, *Oxford University Press*, *Palgrave Macmillan*, *Routledge*, *University of California Press*, *Yale University Press* a další.

Databáze **ebrary Academic Complete** pokrývá obory: filozofie, historie, humanitní vědy, mezinárodní vztahy, obchod a ekonomie, politologie, právo, regionální studia, religionistika, společenské vědy, sociologie a další.

Procházení titulů je možné zdarma, každý uživatel má k dispozici bibliografický záznam titulu, předmětová hesla, ale i obsah publikací.

America and the World : Conversations on the Future of American Foreign Policy
 Author: [Brookings, Zelenow E., Schwartz, Brent](#)
 Publisher: [Sage Books](#)
 Released: 2008
 Subjects: [International relations](#), [United States -- Foreign relations](#), [United States -- Foreign relations -- Sources](#)

[Show Table of Contents](#)
[Find Similar](#)
[Add to my Bookshelf](#)

Document ID: 1025-049
 pISBN: 978046315018
 eISBN: 9780376726218
 Subscriptions: Academic Complete
 Single-user Price: \$27.50 Multi-user Price: \$41.35

Contents

List of Illustrations	vi
Notes on contributors	ix
Preface	xii
Introduction: integration and the politics of community in the New Europe	1
MORTEN RUSTAD AND MICHAEL C. WILLIAMS	
1. Europe is not where it is supposed to be	14
R. J. WATERS	
2. International theory and European integration	33
WYETH SMITH	
3. European communities in a neo-medieval global polity: the dilemma of fairyland?	57
N. J. REMNIE	
4. The art of war and the construction of peace: toward a virtual theory of international relations	72
JAMES DER DERIAN	
5. Sovereignty, anarchy and law in Europe: when legal norms run into political facts	105
MARLENE STOD	
6. Gendered communities: the ambiguous attraction of Europe	131
LENE HANSEN	

Book Cover
Title
Copyright
Contents

International Relations Theory and European Integration : Power, Security and Community
 Editors: [Michael Williams](#), [Michael C.](#)
 Pages: 321
 Publisher: [Routledge](#)
 Released: 2000
 Language: en

LC Call Number: JZ1573 -- .J58 3000b
 ISBN: 9780415214176
 Dewey Decimal Number: 327.1 094

Subjects: [European Federation](#), [International relations -- Political aspects](#), [European Union countries -- Foreign relations](#)

Databáze má jednoduché rozhraní umožňující prohlížení podle předmětových kategorií, jednoduché nebo pokročilé vyhledávání podle předmětových hesel, autora, vydavatele apod., ale i hledání v plném textu.

Publikace jsou ve formátu PDF. Systém nabízí možnost zvýraznit text, vytvářet osobní poznámky a seznamy e-knih, hypertextové odkazy, biografický a výkladový slovník.

Přístup do databáze ebrary Academic Complete je placenou službou. V rámci ČR má tuto službu pro instituci zaplacenou např. Národní knihovna, pro jejíž čtenáře je tak zajištěn přístup do databáze zdarma. Individuální uživatelé mohou získat přístup na základě přihlášení a osobního účtu, cena za kopie není vysoká.

Helena Kolátorová

libr@iir.cz

Světozor • 1

Zbyněk Petráček | Židé s naší zkušeností • 2

Mezi změnou a kontinuitou. Dvě dekády
Mezinárodní politiky | Robert Schuster • 3**DVACET LET OD OBNOVENÍ MP**

Petr Drulák | Reminiscence a šalby • 4

Josef Veselý | Mezinárodní politika očima redaktorského eléva
z let 1967 až 1969 • 5

Zdeněk Zbořil | Mezinárodní politika v letech transformace a internetu • 8

Veronika Bílková | Mezinárodní politika a její čtenáři • 11

Jan Petránek | „Chtěli jsme, aby morální duše časopisu korespondovala
s celkovou duší společnosti“ • 14**VZTAHY A PROBLÉMY**Tomáš Vlček | Ruský plyn a evropská (ne)závislost.
Narušení tradičně přijímaného vztahu? • 18**ZEMĚMI SVĚTA**

Lukáš Novotný | Německo po prezidentské volbě • 22

Veronika Jechová | Postavení Rusů a ruského jazyka v Izraeli • 25

FRANCIE OČIMA ZDEŇKA MÜLLERA

Bezúhonná republika? • 27

VOLNÁ TRIBUNA

Oldřich Vondruška | Konzervativní revoluce saúdského krále Abdulláha • 28

Zuzana Legáthová | Bosenská kríza? • 32

RECENZE

Šárka Waisová | Transatlantické vztahy v době krize • 35

POSLEDNÍ STRANA**Foto na titulní straně**

Koláž Jakub Tayari

Tiráž

Ročník XXXIV • Vydává: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i. • Šéfredaktor: Robert Schuster • Úvodníky, komentáře: Zdeněk Zbořil • Odpovědná redaktorka: Milena Střejčková • Sekretářka redakce: Irena Krejčová • Grafický návrh: Jakub Tayari • Distribuce: Dagmar Cervinková • Redakční rada: Veronika Bílková (předsedkyně), Vojtěch Beling, Miloš Calda, Martin Ehl, Jiří Färeš, Kai-Olaf Lang, Kristina Larischová, Pavel Máša, Jaroslav Olša jr., Miloš Pojar, Pavel Pšej, Michael Romancov, Jiří Schneider, Jiří Štěpanovský, Filip Tesař, Tomáš Veselý, Zdeněk Zbořil • Jednotlivé příspěvky vyjadřují názory autorů, nikoli vydavatele. Nevyžádané rukopisy redakce nevrací.

All rights reserved. Copyright under the International Copyright Convention. No part of this publication may be reproduced, stored in retrieval systems or transmitted in any form or by any means without the prior permission of the International Politics editorial office. Reprints are available upon request. Reprints and permissions: Write to International Politics, Nerudova 3, 118 50 Praha 1.

Redakce a administrace: Nerudova 3, 118 50 Praha 1 • telefon 251 108 107 • fax 251 108 222 • e-mailová adresa umvedo@iir.cz • Objednávky a předplatné přijímá administrace redakce. Vychází měsíčně. Cena výtisku 59 Kč. Předplatné na rok činí 590 Kč, ve Slovenské republice 29,28 €. Registrováno MK ČR E 5210.

Tiskne Petr Dvořák – Tiskárna, Jeřábková 1302, 263 01 Dobruška. Rozšiřuje redakce a další distributoři v drobném prodeji. Ve Slovenské republice rozšiřuje L.K. Permanent, s.r.o. P.P.4., 834 14 Bratislava 34 • telefon +421 244 453 711 • fax +421 244 373 311 • e-mailová adresa Herslova@lkpermanet.sk • www.predplatne.cz. Informace o MP a ediční činnosti ÚMV na www.iir.cz • Podávání tiskoviny povolené SsRP Banská Bystrica č.j. Opč-3215/B-96 ze dne 12. 9. 1996. ISSN 0543-7962 • INDEX 46911

16. července až 15. srpna 2010

Světozor

16. Maďarský premiér Viktor Orbán po jednání s předsedou extrémní strany Jobbik a zakladatelem Maďarské gardy Gáborem Vonou prohlásil, že Maďarsko nestrpí, aby v zemi dělala pořádek polovojenská Maďarská garda mimo rámec zákona.
17. Prezident Palestinské autonomie Mahmúd Abbás stanovil jako podmínku pro zahájení přímých rozhovorů s Izraelem souhlas izraelského státu s ostrahou palestinských hranic třetí stranou a náležitou výměnu území za osady, které zůstanou na Západním břehu Jordánu.
17. Ministři energetiky Bulharska a Ruska podepsali dohodu o „cestovní mapě“ výstavby plynovodu South Stream.
18. MMF a EU zastavily jednání s maďarskou vládou o čerpání finančních prostředků ze záchranného programu z roku 2008, který měl odvrátit finanční zhroutení země. Maďarsko musí přijmout přísnější opatření k odvrácení rozpočtového deficitu.
20. Předseda kubánského parlamentu Ricardo Alarcón v Ženevě prohlásil, že Kuba je připravena propustit více než slíbených 52 politických vězňů.
21. USA zpřísnily sankce proti KLDK.
21. Mezinárodní tribunál pro zločiny v bývalé Jugoslávii nařídil nové projednání případu kosovského expremiéra Ramushe Haradinaje, jenž byl před dvěma lety zproštěn obvinění z válečných zločinů.
22. Americká ministryně zahraničí Hillary Clintonová vyzvala Vietnam, aby zlepšil dodržování lidských práv. Přislíbila větší spolupráci při řešení následků toxického herbicidu Agent Orange v 60. a v 70. letech.
22. Mezinárodní soudní dvůr v Haagu rozhodl, že jednostranné vyhlášení nezávislosti Kosova neporušilo mezinárodní právo. Srbský prezident prohlásil, že Srbsko nezávislost Kosova nikdy neuzná.
23. NATO a Rusko se v Moskvě dohodly na obnovení vojenské spolupráce pozastavené po rusko-gruzinské válce v srpnu 2008.
25. USA a Jižní Korea zahájily čtyřdenní vojenské cvičení v Japonském moři.
26. Slovenská vládní koalice se dohodla na programovém prohlášení vlády.
26. EU odstartovala přístupová jednání s Islandem.
27. Rusko odmítlo sankce EU a Kanady proti iráckému jadernému programu.

28. Srbsko zaslalo OSN rezoluci žádající další rozhovory o Kosovu.
30. Čína se stala druhou největší ekonomikou světa. Odsunula na třetí příčku Japonsko.
31. RB OSN prodloužila působení mírové mise jednotek OSN a Africké unie v soudánském Dárfúru o další rok.
1. 8. Nizozemsko jako první členská země NATO zahájilo postupné stahování svých 1600 vojáků z Afghánistánu.
1. Začala platit smlouva o zákazu kazetových (tříštivých) pum.
4. Stálý představitel Ruska při OSN Vitalij Čurkin dal najevo, že Moskva nebude podporovat přijetí Kosova do OSN.
4. Při lesních požárech, devastujících několik dní rozsáhlé oblasti centrálního Ruska, zahynulo 48 lidí. Nejkritičtější byla situace kolem jaderného střediska Šarov a ohrožena byla i jaderná elektrárna u Voroněže. Shořelo dosud na 200 000 ha lesa. Požáry se podařilo zmírnit až v polovině srpna.
5. Jižní Korea zahájila vůbec největší protiponorková cvičení u západních námořních hranic s KLDŘ.
6. Nový maďarský prezident Pál Schmitt se ujal funkce.
6. Nový polský prezident Bronisław Komorowski složil prezidentskou přísahu a stanul v čele země.
6. Pákistánský prezident Asif Ali Zardari se v Londýně sešel s britským premiérem Davidem Cameronem. Setkání předcházela roztržka kvůli tomu, že Cameron obvinil pákistánskou tajnou službu z napojení na islamisty. Oba politici se ujistili, že mezi nimi nejsou rozpory.
8. Nový kolumbijský prezident Juan Manuel Santos složil přísahu a ujal se funkce.
8. Novým jihokorejským premiérem se stal Kim Tae-hoa, dosavadní provinční guvernér. Ve vládě bylo vyměněno sedm ministrů.
9. Vítězem prezidentských voleb ve Rwandě se stal současný prezident Paul Kagame.
10. Slovenští poslanci odhlasovali důvěru kabinetu premiérky Ivety Radičové.
11. Slovenský parlament neschválil půjčku Řecku. Slovensko se připojí k tzv. záchrannému fondu eurozóny, který má zabránit dluhovému krizím. Evropská komise Slovensko kritizovala.

Česko a svět

16. Předseda vojenského výboru NATO Giampaolo Di Paola jednal v Praze s ministrem obrany, náčelníkem generálního štábu a s prezidentem.

19. Český premiér Petr Nečas se v Bratislavě setkal se slovenskou premiérkou Ivetou Radičovou. Potvrdili trvající nadstandardní styky obou zemí a domluvili se na pravidelných neformálních schůzkách na Moravě. Probírali energetickou bezpečnost a zvyšování energetické nezávislosti celého regionu.
22. Ministři zahraničí ČR a Rakouska Karel Schwarzenberg a Michael Spindelegger se na schůzce ve Vídni shodli na tom, že napětí mezi jejich zeměmi, způsobené temelínskou jadernou elektrárnou a tzv. Benešovými dekrety, se uvolnilo. Přispěla k tomu společná komise historiků. Ministři se budou setkávat pravidelně každého půl roku.
23. Americký prezident Barack Obama ocenil v dopise úspěšnou činnost Jana Fischera v úřadu premiéra a uvedl, že za jeho působení se zlepšily vztahy mezi ČR a USA a posílila se transatlantická spolupráce.
30. Premiér Petr Nečas oznámil, že ČR a USA jednájí o umístění centra včasného varování v ČR, které se stane časem součástí protiraketové obrany NATO. Zařízení by shromažďovalo výstupy z družicových senzorů a pomáhalo odhalovat odpálené rakety mířící na území členů NATO.

Glosa

Židé s naší zkušeností

Fakt, že dvacet procent izraelských Židů pochází z území bývalého Sovětského svazu, působí nezvykle a pro leckoho i znepokojivě. Tak rychle a výrazná změna ovlivnila izraelskou společnost, ale je věcí osobního úhlu pohledu, zda k lepšímu či k horšímu.

Sovětská Židé („Rusové“, jak se jim obecně říká) přinesli do Izraele leccos nového. Na jedné straně slušnost a úctu k tradiční evropské kultuře, na druhé straně postkomunistické mafiánství. Na jedné straně posilu izraelské sportovní reprezentaci, na druhé straně uzavření se do své vlastní komunity, jakousi ruskou bublinu v židovském státě.

Posuzovat vliv „Rusů“ přirozeně svádí ke klíši, ale měli bychom být opatrní. Stačí se podívat na dvě nejvý-

raznější politické osobnosti z jejich řad. Natan Šaranski patřil ke známým sovětským disidentům, roky strávil ve vězení, než byl vyměněn – i za československé špiony v USA manžele Köcherovy – do Izraele. Tam patří mezi pravičáky, ale s vysokým morálním kreditem.

I ministr zahraničí Avigdor Lieberman je pravičák, ale s kreditem hrubiána. Narodil se v Kišněvě a jako mladík se za Brežněva živil coby vyhazovač v baru. Každý, kdo u nás zažil normalizaci, si dovede takové typy představit. Ale dodejme, že Lieberman ze Sovětského svazu odešel v roce 1978, kdy šlo o rizikový podnik, ne až v 90. letech, kdy se hranice otevřely a do Izraele začali proudit i konjunkuralisté.

Zbyněk Petráček

Ať už si o Liebermanovi myslíme cokoliv, spolu s Angelou Merkelovou patří k těm západním politikům, jejichž iniciační zkušenost z komunismu je nám pochopitelná. V těch deformovaných poměrech jsme sami žili či vyrůstali. To není jako u Obamy, Sarkozyho či Camerona, do jejichž názorového utváření se dokážeme vcítit jen obtížně.

Vyhýbejme se paušálnímu pohledu na „Rusy“ v Izraeli. Ocitli bychom se totiž v takové pozici, jako kdybychom chtěli poměřovat emigraci z normalizačního Československa do Ameriky podle Zdeňka Bakaly a Viktora Koženého. Patří snad oba do téhož pytle?

Zbyněk Petráček je komentátorem Lidových novin.

Mezi změnou a kontinuitou

Dvě dekády Mezinárodní politiky

Vážení a milí čtenáři, asi budete poněkud překvapeni, že na tradičním místě úvodníku najdete netradičního autora. Mohu Vás ale uklidnit, článek Zdeňka Zbořila najdete o několik stránek dál.

Jiný autor úvodníku není jedinou věcí, již se aktuální číslo Mezinárodní politiky vymyká tomu, na co jste od nás zvyklí. Většinou se totiž věnujeme tématům více či méně aktuálním, nejlépe však nadčasovým, což vyžaduje naše měsíční periodicitu. V každém případě se je ale snažíme pokrýt ze všech možných úhlů. A někdy je těch perspektiv tolik, že se z některého konkrétního vydání stane číslo téměř monotematické, jak se nám to nedávno „povedlo“ u čísla věnovaného Koreji nebo před několika lety, kdy jsme se například zabývali kulturní diplomacií.

Tentokrát je ale tématem Mezinárodní politika jako taková. V září uplynulo přesně dvacet let od okamžiku, kdy po dvacetiletém zákazu znovu vyšlo její první číslo. Jsme přesvědčení, že si Mezinárodní politika svým způsobem i trochu zaslouží, abychom její výročí nepřešli mlčením a trochu na ně upozornili. Nechť je nám odpuštěno, že v tomto čísle upřeme pozornost na sebe.

Není přitom bez zajímavosti, že prvotní setkání s Mezinárodní politikou znamenalo pro mnoho lidí začátek jejich publicistické, jindy zase akademické dráhy. Svědčí o tom i osobní vzpomínky některých autorů tohoto čísla, kteří měli tu možnost setkat s výjimečnou atmosférou redakce ať už v šedesátých letech, nebo i v letech devadesátých. Jejich výpovědi jsou i cenným svědectvím o různých obdobích našich dějin.

Náš časopis se za poslední dvě dekády změnil, nejenom pokud jde o personální obsazení, ale i z hledis-

ka obsahu nebo grafické úpravy. Přibyly nové rubriky, objevily se perové kresby Jiřího Vaňka, v posledních letech i fotografie z agentury Reuters. Výrazně se proměnil okruh našich příspěvateľů, kteří jsou nyní nejenom mladší, ale odráží i skutečnost, že erudice v oboru mezinárodních vztahů a politologie už zdaleka není „výsadou“ Prahy a jejích vysokých škol. Také se nám podařilo vyřešit jisté napětí mezi požadavkem, aby byla Mezinárodní politika především popularizujícím časopisem a na straně druhé, aby posloužil svým četným čtenářům z řady studentů jako odrazový můstek k dalším informacím k danému tématu. Odpadly tak často velmi obsáhlé poznámkové aparáty a místo nich přišel přehled hlavních zdrojů, případně použité literatury.

Přesto všechno ale existují dvě věci, jež se nezměnily vůbec. Tou první je skutečnost, že připravovat ročně dvanáct čísel Mezinárodní politiky znamená projít stovky rukopisů, které k nám dorazí. Jejich autoři, často právem i netrpělivě, očekávají, že se jimi budeme zabývat a případně je otiskneme. Tady mnohdy nastává první dilema šéfredaktora: co udělat s texty, jež sice pojednávají o zajímavém tématu, ale z různých důvodů nesplňují náležitosti článků v Mezinárodní politice? Největším problémem přitom bývá přílišná délka některých příspěvků. Každý autor přitom ví, že není nic těžšího než krátit vlastní články. A tak tato nevděčná role připadne často šéfredaktoru. Jde-li přitom o krácení po odstavcích, je práce celkem rychle odvedena. Ale musí-li se krátit po stránkách, už je to horší. Autoři podobných příspěvků se většinou tváří, že o našich omezeních nevěděli, a většina z nich je nakonec ráda, že za ně tu nepříjemnou práci někdo udělal. Jsou ale pocho-

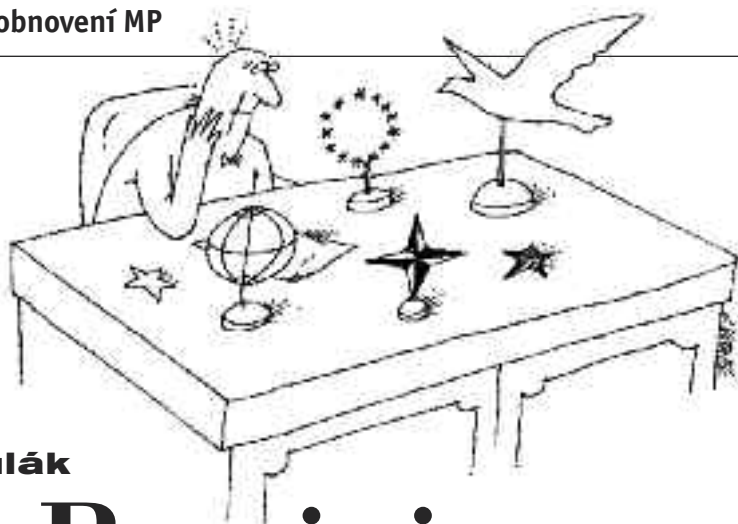
pitelně i taci, kteří s redakcí vyjednávají, zda by jejich text neuveřejnila v plném rozsahu. Když nepochodí, navrhuji, aby byl jejich článek rozdělen na dvě části, jež by v časopise vyšly na pokračování. Od této dříve běžné praxe jsme ale už před několika lety upustili, protože nás nutnost vydat v následujícím čísle pokračování původně příliš dlouhého článku až příliš svazovala. Výjimečně se ovšem najdou i jedinci, kteří při autorizaci svého zkráceného textu zase vrátí zpátky už jednou vyškrtnuté pasáže a trvají na tom, že se v článku musí zcela určitě objevit – inu, kdo by se rád loučil se svými myšlenkami?

Druhou konstantou v Mezinárodní politice je její odpovědná redaktorka Milena Strejčková. Ona drží kontinuitu měsíčníku, pamatuje si, jak píšeme v transkripci jaké cizí slovo a nemá problém nechat našeho grafika přelomit i několik stránek, pokud se jí zdají být příliš „ušité horkou jehlou“. Jejímu oku neunikne žádný pravopisný úlet některého z autorů, šéfredaktora časopisu nevyjímaje. Proto také bývá termín její každoroční letní dovolené v redakci obdobím výjimečného stavu, protože přeci nelze připustit, aby jedno číslo v roce bylo po kvalitativní a jazykové stránce horší než všechna ostatní!

Dovolte nám prosím závěrem poděkovat za přízeň, kterou nám neustále projevujete. Rovněž i za to, že přijímáte také změny, jež jsou méně pozitivní, k nimž patří zejména pravidelné zdražování Mezinárodní politiky.

Věříme, že nám i přesto zachováte věrnost, protože vydávat časopis, aniž by byl o něj zájem mezi čtenáři, by nemělo smysl.

Robert Schuster

Petr Drulák

Reminiscence a šálby

Připomínku letošního výročí časopisu začnu reminiscencí své osobní zkušenosti, jejíž délku a intenzitu jsem si uvědomil až při psaní těchto řádků.

S Mezinárodní politikou jsem přišel o svoji autorskou nevinnost. Před patnácti lety jsem s ní zažil opojný pocit, který se často zmocňuje začínajících autorů, když poprvé někdo vydá jejich rukopis. Těch několik odstavců inspirovaných studentskými cestami mne přiblížilo Ústavu mezinárodních vztahů, který jsem do té doby znal pouze díky jeho užitečné, leč tehdy nepříliš vábné, knihovně.

Svůj text jsem probíral s šéfredaktorem časopisu Dobroslavem Matějkou a setkáním s touto výjimečnou osobností pro mne ústav získal lidskou tvář. Diskuse o článku stála na počátku dlouhé řady rozhovorů s tímto moudrým a otevřeným milovníkem intelektuálních debat, v nichž mizely generační rozdíly a kvůli nimž jsem se do ústavu vždy rád vracel. Právě s Dobroslavem, u stolu papírů, který se tyčil na jeho pověstném stole, jsem se o tři roky později radil, zda se mám přihlásit do konkurzu na místo vědeckého pracovníka ÚMV, a jeho podpora mi usnadnila rozhodování.

Spory o podobu časopisu

Dobroslav dokázal spojovat a integrovat. Po jeho tragickém odchodu před deseti lety vy-

puká generační spor mezi vedením ústavu, jehož jsem byl součástí, a osmašedesátníky v redakční radě, kteří s ním časopis v roce 1990 obnovovali a kteří měli vlivné zastánce ve vedení ministerstva zahraničí. Ze sporu o podobu časopisu se rázem stal spor o politickou nezávislost ústavu ohrožující celou instituci. Kompromis na složení redakce i nové redakční rady, zprostředkovaný tehdejší náměstkem ministra a bývalým ředitelem ÚMV prof. Otto Pickem, tento nebezpečný střet nakonec uhasil, a navíc umožnil další rozvoj časopisu pod vedením Zdeňka Zbořila a Roberta Schustera.

O čtyři roky později osud Mezinárodní politiky opět koliduje s nezávislostí ústavu. Ministr zahraničních věcí tehdy osobně podmiňuje mé původně odsouhlasené

jmenování do funkce ředitele ÚMV neodůvodněnými personálními změnami v časopise. Časopis mi přináší další „poprvé“ – tentokrát v podobě přímé osobní zkušenosti s vyděračským jednáním špiček české politiky. Prof. Pick, coby poradce ministra a předseda redakční rady časopisu, nakonec opět sjednává kompromis nabízející rozumné řešení, které časopisu prospívá. V posledních pěti letech pak časopis pod Schusterovým vedením prochází několika grafickými i koncepčními změnami směřujícími k jeho větší čtenářské atraktivnosti. Jejím hlavním zdrojem je však samotný obsah, k němuž navzdory všem změnám již desátým rokem neodmyslitelně patří Zbořilovy úvodníky.

Názorová otevřenost jako závazek

Právě z hlediska obsahového přináší časopis českým čtenářům již dvacet let ojedinělý materiál. Jiný časopis, který by se zaměřoval na aktuální mezinárodní dění, v Česku nenajdeme. Tato jedinečnost zavazuje k názorové otevřenosti. Bylo by tragédií, pokud by se časopis tohoto druhu dostal do područí nějaké ideologické skupiny, která by ho nechápala jako fórum pro otevřenou diskusi o zahraniční politice, nýbrž pouze jako hláskou troubu svých názorů, jak tomu často bývá u produktů různých think-tanků. Ale o nic lepší by nebylo, pokud by se časopis propadl do bezpohlednosti bulletinu ministerstva zahraničí, díky jehož dotacím Mezinárodní politika může vycházet.

Právě z hlediska obsahového přináší časopis českým čtenářům již dvacet let ojedinělý materiál. Jiný časopis, který by se zaměřoval na aktuální mezinárodní dění, v Česku nenajdeme. Tato jedinečnost zavazuje k názorové otevřenosti.

Zatím se vždy podařilo odvrátit pokusy o posunutí časopisu jedním či druhým směrem, a to i díky některým osvěceným představitelům ministerstva. Uvědomuji si, že samotná podpora informování a debat o mezinárodní politice pomáhá české zahraniční politice. Nikoliv proto, že by vy-

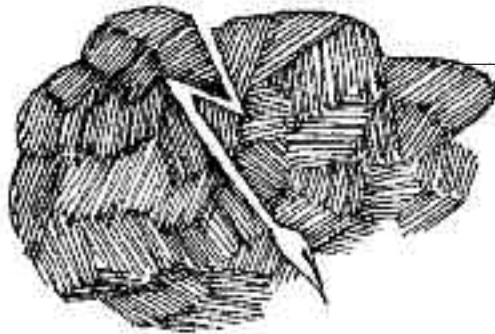
la ministerstvem řízenou propagandou, nýbrž proto, že kultivuje intelektuální prostředí, z něhož zahraniční politika vzechází.

Bohužel tento na první pohled očividný až banální vhled se neustále střetává s nejrůznějšími šalbami. Dvě z nich stojí za bližší zmínku, neboť mají obecnější platnost – šalba majetnického správce a šalba privatizátora. Majetnický správce, ať už se jedná o politika či úředníka, nepřistupuje ke svěřeným veřejným prostředkům jako k něčemu, co by měl použít v širokém veřejném zájmu, nýbrž jako k nástroji naplňování úzkých zájmů stranických, institucionálních, či dokonce osobních. Z hlediska těchto úzkých zájmů potom nelze vydávání časopisu jako Mezinárodní politika obhájit.

Zatímco majetnický správce bude kamuflovat své úzké zájmy zájmem veřejným, pro privatizátora je kritériem veřejného zájmu trh. Co na trhu přežije, ve veřejném zájmu je, a co trh zahubí, ve veřejném zájmu nebylo. Veřejný zájem naplňuje privatizací. Privatizátorovi přitom uniká, že čím více se tržní mechanismy vzdalují od svých výsostných domén (standardizované komoditní trhy mnoha nabízejících i poptávajících), tím častěji dochází k tržním selháním. Anebo mu to ani neuniká. Koneckonců málokde je *outsourcing* tak lukrativní jako ve státní správě – o veřejné prostředky určené k ušetření se nakonec podělí všichni zúčastnění včetně privatizátora. Privatizace Mezinárodní politiky by vedla podle situace buď k bezprostřednímu zániku, či nejprve k explozi nákladů a až poté k zániku.

S těmito šalbami se nepotýká pouze Mezinárodní politika, nýbrž česká zahraniční politika jako taková. I ona se musí vypořádávat s majetnickými správci, kteří ji zaprahují do svých úzkých zájmů, a privatizátory, kteří ji nákladně osekávají. Papír, na němž je časopis tištěn, je proto lakmusovým papírem české zahraniční politiky. Oběma přeji úspěšné testy.

Petr Drulák je ředitelem Ústavu mezinárodních vztahů. drulak@iir.cz

Josef Veselý

Mezinárodní politika očíma redaktorského éléva z let 1967 až 1969

Autor této vzpomínky se stal členem redakčního týmu Mezinárodní politiky 1. července 1967. Bylo to ještě během jeho studia na novinářské fakultě Univerzity Karlovy. Redakce dnešní MP ho požádala o pár autentických svědeckých poznámek, zahrnujících necelé tři roky až do konce roku 1969, kdy dopadl normalizační meč i na toto periodikum a kdy časopis přestal na více než dvě desetiletí vycházet.

Čtyři chlapi v Pálffyho paláci

Redakci v prvním patře Pálffyho paláce v pražské Valdštejské ulici tvořili čtyři muži, kteří mohli být – s přimhouřením antropologických očí – jeden druhému otcem po schůdcích čtyř generací.

Nejstarší byl nikoli šéfredaktor, ale drobný mužíček, jenž formálně spravoval redakční archiv a celou dokumentaci. Uměl víc. Někdejší šéfredaktor Práva lidu Jan Vaněk. Ročník 1895. Když 14. srpna 1968 zemřel, byl to pro chod redakce Mezinárodní politiky po-

dobný otřes jako invaze pěti států Varšavské smlouvy pod vedením SSSR pouhý týden poté. Jan Vaněk měl encyklopedické znalosti, skvělou jazykovou výbavu a pečlivost pro vytváření textového a obrazového archivu redakce.

Šéfredaktor Egon Busch byl svěží šedesátník, na jehož životopis nepostačí ani tlustý román. Emigroval před nacisty, třebaže v Brně chodil do německých škol: s ohledem na židovský původ to ale nebyla výhoda. Přes Francii se dostal do Anglie, a protože rozuměl motorům, dotáhl to na majora britské armády; pečo-

val při spojeneckém tažení po invazi v Normandii o opravy tanků. Do opraven silničních strojů se vrátil jako dělník také doma v pozdějších 50. letech po propuštění ze stalinského žaláře. Před zatčením byl několik let šéfem německého odboru v Černinském paláci. I tahle zkušenost se mu hodila pro řízení Mezinárodní politiky.

Zástupce šéfredaktora Dobroslav Matějka měl tehdy kolem čtyřicítky. Robustní bonviván se solidním zázemím humanitního vzdělání i novinářské praxe byl pravou duší redakce. Časopis by sotva dosáhl při průměrném nákladu 12 000 výtisků měsíčně takového vlivu na to, čemu on sám s oblibou říkal „tvorba zahraniční politiky“, nebýt husté a pevné sítě jeho osobních kontaktů na domácí a postupně i zahraniční politické scéně. Snil až do konce svých dnů – i jako šéfredaktor časopisu po sametové revoluci – o tom, aby se ta diplomacie „tvořila“ také zdola.

Konečně onen redakční elév, Josef Veselý: tehdy něco přes dvacet. Během dvou týdnů mu zbytek týmu dal důrazně najevo, že mladíkovo studium bude od této chvíle hodně „dálkové“, zatímco černá redakční práce naopak tvrdým denním chlebem. Příklad? V rámci zaběhnutého redakčního systému brzy dostal „elév“ kromě všech ostatních rukopisů, nejčastěji externích autorů, na stůl také úvodník šéfredaktora Egona Busche. Přečetl text s respektem a parafovaný rukopis vrátil autorovi. Jinak vlivný šéf zuřil: „Nevidím ani jeden redakční zásah! Za to vás tu neplatíme.“ Příští úvodník dostala po elévově řádění k přepisu sekretářka zmalovaný

úpravami, až si šéfovi přišla stěžovat. Marně.

Za tři roky tři epochy

Zůstaneme-li přesně podle zadání redakce Mezinárodní politiky jen u let 1967 až 1969, zasáhla tato kratičká perioda v historii časopisu hned do tří prudce odlišných epoch – od posledních měsíců post-stalinistického režimu Antonína Novotného přes Pražské jaro 1968 s krutým pro-

82 procent vyloučených členů KSČ z daného resortu (na ministerstvu těžkého průmyslu vyhodili normalizátoři 27 procent kádrů). Čistky proběhly až za normalizace.

To ale znamená, že „za Novotného“ byla jistá část tohoto zkušenostního potenciálu Černína a s ním spojených institucí stále ještě Mezinárodní politice k dispozici. Ať již přímo, či nepřímo, zejména přes Ústav pro mezinárodní politiku a ekonomiku, ale třeba i přes myšlenkami kypící

Když se v létě roku 1969 chystal smrtelný úder i proti mediálnímu

„potěru“ v podobě nízkonákladových odborných časopisů, přišla v září téhož roku poměrně nečekaná rána

– celý náklad 9. čísla

Mezinárodní politiky byl zabaven

a musel jít do stoupy. Zásahu

časově předcházely krvavě potlačené demonstrace hlavně

v Praze a v Brně k prvnímu výročí srpnové invaze.

buzením v srpnových dnech téhož roku po ostrý start normalizace v roce 1969 s dubnovou intronizací Gustáva Husáka. Do této třetí epochy už se Mezinárodní politika nehodila, a tak musela s koncem roku 1969 zmizet.

Pro pochopení vnitřního života redakce MP na sklonku Novotného éry je třeba si připomenout jeden jediný statistický údaj: Tehdy ještě nebyl z Černinského paláce (a ovšem i z československé diplomatické služby po světě) propuštěn rekordní podíl

Vojenskou politickou akademii. Nesla sice jméno Klementa Gottwalda, ale vědecké špičky by svým bádáním patronovi udělaly pramálo radosti.

Protože Mezinárodní politika v tehdejšímu systému sloužila také osvětovým potřebám Socialistické akademie (nástupkyne Čs. společnosti pro šíření vědeckých a politických znalostí), měla zcela oficiální možnost působit na důležitou skupinu občanů, označovanou za „*opinion makers*“. Redaktoři jezdili – povinně a přitom

rádi – po celé zemi na pravidelné večery, nazývané Tribunami Mezinárodní politiky, a tam s úžasem zjišťovali, jakými jemnými nuancemi článků časopisu se zabývají třeba místní učitelé, posádkoví důstojníci anebo jen amatérští fanouškové diplomacie, třebas budoucí studenti. V době, kdy ještě neexistoval internet, o satelitní televizi nemluvě, a kdy zahraniční noviny či časopisy byly prostým lidem v Československu de facto nedostupné, mělo pro zúčastněné ústní podání zajímavých informací nezměřitelný význam.

To neplatilo jen směrem k občanovi, ale také do samotné redakce. Časopis anich se považoval mezi domácími a zahraničními diplomaty či vědeckými pracovníky za nástroj ovlivňování „opinion makerů“. Možná i proto si v Pálffyho paláci na Malé Straně takoví hosté podávali kliku.

Čím víc se blížil rok 1968, tím přibývalo i zahraničních novinářů. Sami přiznávali, že to zkoušeli v redakcích deníků, rozhlasu, či dokonce televize, ale naráželi na prostý fakt, že tam na ně zajímaví partneři pod tlakem každodenních povinností často neměli čas. Debaty s cizinci v Mezinárodní politice usnadňoval i fakt, že všichni členové redakčního týmu ovládali několik světových jazyků. A také přece jen něco věděli.

Nekonečný kolotoč rozhovorů se zajímavými partnery, především ovšem s početným okruhem vlastních externích autorů a členů redakční rady, mohl nerušeně klapat i díky dnes stěží pochopitelnému systému výroby časopisu: Stačily jen tři dny nesmírně intenzivní práce celé redakční čtveřice v tiskárně nakladatelství Orbis na Vinohradské třídě, aby se nové číslo narodilo: Všichni si oblékli pracovní pláště a rovnou na ponku tiskárny tam svorně lámali ze sloupců stránky, prováděli korektury a odevzdávali číslo ihned do výroby na rotače. Připomínalo to noviny, jež vycházejí jednou za měsíc. Jenže MP byla možná lepší než některé noviny právě kvůli těm tvůrčím diskusím po „ušetřený“ zbytek měsíce.

Tři podoby cenzury

Nízkonákladová Mezinárodní politika byla v roce 1967, kdy už v médiích povolova-

val stisk totalitní hydry, asi poněkud na okraji zájmu mocných. A neměla tudíž přiděleného svého cenzora z Hlavní správy tiskového dohledu ministerstva vnitra na plný úvazek. Proto vozil redakční benjamínek obtahy každého čísla časopisu na Karlovo náměstí do budovy Charity, kde taková kancelář fungovala pro Lidovou demokracii. Dozorující orgán udělal v každém čísle několik – často jen formálních – zásahů a na konci poslední stránky přičinil razítkem hvězdičku, znamenající souhlas s tím, aby tiskovina putovala ke čtenářům. Jediným smyslem úprav se zdálo být, aby orgán dostal výplatu za nějakou doložitelnou činnost.

Předběžná cenzura tohoto legračního typu, což platilo až pro druhou polovinu 60. let minulého století – byla později v očích šéfredaktorů nahlížena jakožto pro ně nejpohodlnější varianta: s hvězdičkou na konci obtahy čísla mohl každý z nich klidně spát. Později během normalizace se prosadila cenzura následná, díky níž mocní drželi šéfredaktory na velmi krátké uzdě: Běda, když ti v novinách něco najdeme!

Ačkoli cenzura byla v Československu oficiálně zrušena již 4. března 1968, týkal se tento zlom Mezinárodní politiky jen okrajově, protože časopis se programově nezabýval každodenním varem politiky, což ovšem souviselo i s minimálně šestitýdenní výrobní lhůtou.

Když se v létě roku 1969 chystal smrtelný úder i proti mediálnímu „potěru“ v podobě nízkonákladových odborných časopisů, přišla v září téhož roku poměrně nečekaná rána – celý náklad 9. čísla Mezinárodní politiky byl zabaven a musel jít do stoupy. Zásahu časově předcházely krvavě potlačené demonstrace hlavně v Praze a v Brně k prvnímu výročí srpnové invaze. Souvislost mezi oběma událostmi ale byla zprvu naprosto nezjistitelná.

Čeho se tedy měla Mezinárodní politika dopustit? Na Úřadu pro tisk a informace jednal za redakci Dobroslov Matějka. Inkriminované číslo mělo na titulní straně obrázek zivajících studentů s titulem Lhostejnost?! Uvnitř pak seriál článků, začínající úvodníkem šéfredaktora. Byly to nadčasové a spíše globálně pojaté

úvahy, zda ve složité době dnešního světa je třeba se více bát, jestliže se studenti stáhnou do ulity, anebo když budou spolu s ostatní mládeží veřejně klást otázky, například o válce ve Vietnamu. Doplňeno fakty z událostí ve Francii či Západním Berlíně, případně z bouřící americké univerzity v Berkeley.

Cenzoři položili kolegovi Matějkovi podle jeho svědectví hned ve dveřích otázku: „Tak vy nám tady chcete zrovna nyní propagovat lhostejnost, co?“ Zástupce šéfredaktora, který by jinak ve válce určitě skončil jako úspěšný parlamentář, spatřil jiskerku naděje na zvrácení verdiktu: „Ale, prosím vás, jen si to ještě jednou celé přečtete. Tam se hlavně říká, že lhostejnost je špatným východiskem a že společensky bude prospěšnější, když studentstvo a mládež si – pro dobro světa – svou přirozenou aktivitu uchovají...“ Na to mu orgán vysvětlil, že Mezinárodní politika půjde do stoupy tak jako tak: „Copak si neuvědomujete, že jsou období, kdy je lepší – jako teď na podzim po těch srpnových kraválech – jestliže nám mládež raději zaleze do poslucháren?!“ Vyjednávací kvality byly najednou zhola nanic.

A tak kolega nahlásil vydavateli, kterého to zajímalo pro ekonomické zdůvodnění ztrát spojených se zabavením nákladu, dva důvody:

Mezinárodní politika narušila důležitý státní zájem tím, že vyzývala mládež ke lhostejnosti.

Mezinárodní politika narušila důležitý státní zájem tím, že vyzývala mládež k aktivním postojům.

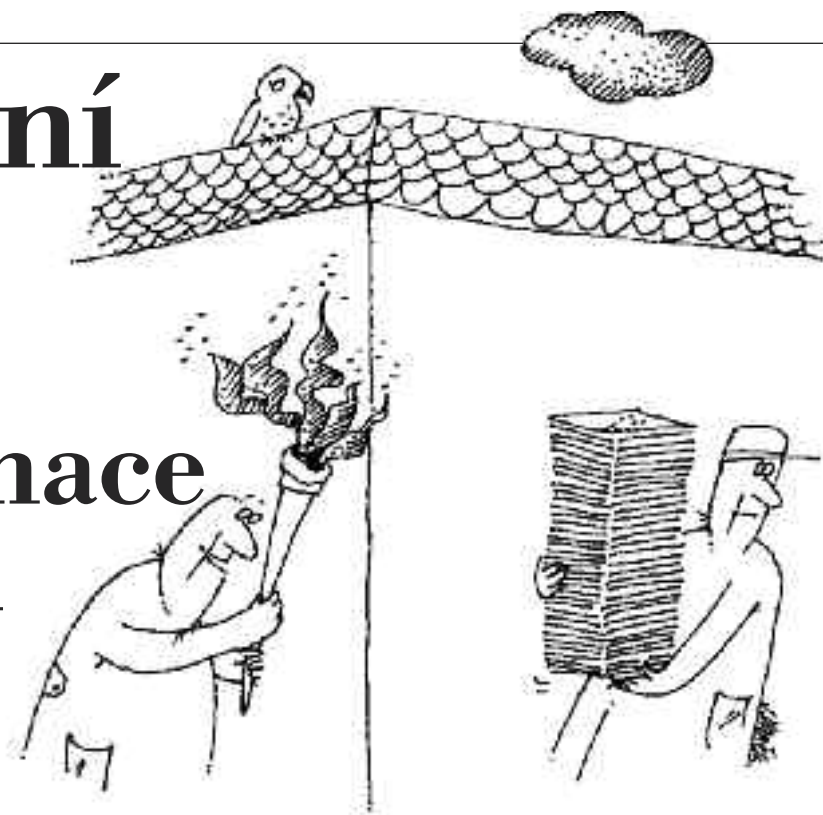
Brzy následoval tradiční rituál, který vždy předcházal zákazu i jiných periodik v této fázi normalizace: Nejprve vyšel udavačský celostránkový článek o kontrarevolučním charakteru Mezinárodní politiky v partajním stalinistickém týdeníku Tribuna a pak, jakoby na tuto „objednávku lidu“, vydal státní orgán výnos o zákazu časopisu.

Josef Veselý je novinář. V letech 1998–2000 byl předsedou redakční rady Mezinárodní politiky.

veselyjosef@upcmil.cz

Mezinárodní politika v letech transformace a internetu

Zdeněk Zbořil

Otevřeme-li si dnes jakýkoli informační server, zdá se nám vzpomínka na setkání s měsíčníkem *Mezinárodní politika* návratem do prehistorie. Mezi roky, kdy autor této stati měl poprvé možnost vzít do ruky a číst si v *Mezinárodní politice*, a letošním výročím jejího dlouholetého vydávání, uteklo skoro čtyřicet pět let. Nechceme ale vyprávět, *jak to tenkrát bylo*, navíc, když se z této doby ztratilo z vůle tehdy nejvyšší dvacet let.

První setkání s *Mezinárodní politikou*

Mohli bychom sice vzpomenout na setkání s redaktory a autory *Mezinárodní politiky* nejprve v Pálffyho paláci a potom v Nekázance, kde seděly *Dějiny* a *současnost*, *Ekonomická revue* a literárně-kritický občasník *Tvář*. Dohromady zvláštní pospolitost, o které by se dalo říci, že ji kromě nezbytné odbornosti spojovala úcta k českému jazyku, kterou, a asi to mnohé pamětníky překvapí, manifestoval svým mentorstvím Radoslav Šimáček, potomek známého prvorepublikového nakladatele a autor historického románu *Vražda na Zlonicích hradě*. Jeho zvednuté obočí nad každým vydaným číslem vyvolávalo stud nad tím, jak zacházíme s daným nám jazykem. V životě jsem již nikdy nepotkal nikoho tak dbajícího o gramatiku a stylistiku, ani nikoho, kdo by to uměl s taktní přísností vysvětlit svým kolegům, kteří toho často ani nebyli hodni.

Tato vzpomínka má hned několik faset, v nichž se odrážejí dobou ovlivněná struk-

tura časopisu a jeho populárně-naučné zaměření, témata, redakční nápady nebo třeba typografie. Ale v paměti zůstávají jazyk a stylistika, dvě věci které spojovaly autory z akademického prostředí, historiky soudobých dějin (což byl tehdy obor suplující vědy o politice), ekonomy, ale také novináře a politické komentátory většinou tehdy pracující v Československém rozhlasu, ČTK a tzv. kulturních časopisech, a také vědecké a odborné pracovníky tehdejšího ÚMPE pravidelně cestující po různých zemích.

Transformace, nebo metamorfóza?

Po tom dlouhém dvacetiletí, kdy časopis nevycházel, a které se zdálo mnohem delší, než ve skutečnosti bylo, měla být v roce 1990 *Mezinárodní politika* obnovena opět jako populárně-naučný časopis pro všechny generace přispěvatelů i čtenářů. Její výhodou bylo, že se po krátkém období, kdy vycházela v *Orbisu*, stal novým vydavatelem z ÚMPE proměněný Ústav

mezinárodních vztahů v pražské Nerudovce, který ji začal vydávat ve spolupráci s Nadací Jiřího z Poděbrad. Ústav paralelně vydával také obnovené *Mezinárodní vztahy*, jejichž cílem bylo publikovat zejména vědecké články, stati, studie a recenzovat zahraniční literaturu. Jejich ambicí, ze kterých těžila i *Mezinárodní politika*, bylo vyrovnat se třeba *Foreign Affairs* a dalším asi 120 podobným odborným časopisům nebo sborníkům, které v té době ve světě vycházely a byly u nás známé.

Autorské zázemí bylo na začátku devadesátých let 20. století podobné jako před dvaceti lety. Stejně jako redakční rady obou tiskovin, které se ale záhy, ještě za vedení Dobroslava Matějky, začaly měnit. Vyvíjely se ke svému prospěchu stále autonomněji, anebo se nám to dnes tak alespoň jeví. Rozdíly ve stylu psaní se zvětšovaly, a to navíc v době, která se chtěla téměř programově oddělit od minulosti novou terminologií a slovní zásobou obecně. Tak bylo internacionální nebo kosmopolitní nahrazeno *globálním*, z únavně ne-

konečných reforem se stala *transformace*, z imperialismu *mezinárodního společenství*, z bojovníků za národní osvobození *teroristé*. Věci začaly být *smysluplné*, ale i *nečitelné* a *netransparentní*, socialistickou *inventuru* nahradil kapitalistický *audit*. Jen stalinská *třetí prověrka*, přicházející do střední Evropy z Východu až po druhé světové válce, vydržela a dosáhla na nové dnes už i mezinárodně uznané standardy.

Po Matějkově odchodu a krátké epizodě Martina Daneše shodou různých náhod, ale hlavně přičiněním Otty Picka a Jiřího Šedivého, jsem se mohl posadit do šéfredaktorského křesla a několik let se setkávat s lidmi, kteří se mezinárodní politikou už dlouho zabývali. Byli to většinou političtí komentátoři nebo učitelé na vysokých školách doma i v zahraničí, ale i mladí odborníci zahajující krátce po absolvování vysokoškolských studií svou kariéru, a konečně i bývalí nebo stále ještě aktivní diplomaté, čeští i cizí, kteří příležitostně v Mezinárodní politice publikovali své poznatky ze zemí, ve kterých pobývali někdy kratší, někdy delší čas.

Zvláštní kapitolou této doby, ale vlastně to trvá až do současnosti, byla interview s českými politiky, pro které v malém nákladu vycházející Mezinárodní politika byla nedostatečným fórem a dávala přednost jiným médiím.

Témata a úvodníky

Dvacet let vydávání časopisu zaměřeného jen na mezinárodní politiku po roce 1990 je ale zajímavé nejen z hlediska osobních, individuálních zážitků nebo zkušeností. Podíváme-li se dnes na přehled úvodníků, které autor tohoto vzpomínání napsal do Mezinárodní politiky (je jich dnes už více než stovka, tedy asi polovina z těch, které za ta léta vyšly), uvědomujeme si, že za každým z jejich názvů jsou ukryty diskuse a spory v redakci i mimo ni, kritické posudky i odsudky, stejně jako reakce čtenářů z různých koutů světa.

Tato bibliografie by ale měla být doplněna i o jména členů redakční rady Mezinárodní politiky, kteří se měnili nikoli rychlým tempem, avšak přiměřeně proměnám Mezinárodní politiky a Mezinárodních vztahů. Posuzovali nejen jednotlivé příspěvky, ale i práci redakce. Po-

máhali tomuto zčásti monotematickému měsíčníku navrhovat pozoruhodná témata, o kterých redakční kruh předpokládal, že jsou aktuální a natolik atraktivní, aby zaujala české čtenáře zajímající se o dění ve světě.

Byl by to nejen seznam odborníků zabývajících se mezinárodní politikou a často přispívajících do jiných periodik, ale také zrcadlo doby, dost věrně odrážející mezinárodněpolitické dění, někdy rychle ztrácející na své oblíbě i důležitosti.

Vezmeme-li to statisticky, třeba od roku 2001 do současnosti, byly tématy, někdy až únavně se opakujícími, problémy regionálních i globálních napětí či konfliktů (*Blízký východ a chaos jako nejvyšší forma existence věcí* či jako *oheň proti ohni*), vnitropolitické i zahraničněpolitické dění v různých zemích na všech kontinentech. Mezinárodní politika si dlouhodobě a s odborným zájmem všimla toho, co se děje na obou březích Tichého oceánu a v jeho jižní části a dávno, než se to stalo módou, jsme se zamýšleli nad rychlým ekonomickým vývojem v Asii. Zde zejména nad vztahem Indie a ČLR a dlouho, a snad jako jediné médium v České republice, jsme opakovaně kladli otázku *Co to je Čína a kde vlastně leží?* Mysleli jsme tím nejen na dnes už nepřehlédnutelné výkony ekonomiky ČLR, ale také na to, kde všude podnikají, obchodují a obstarávají své živnosti lidé, o kterých mluvíme jako

o Číňanech a kteří rodnou Čínu nikdy neviděli a neuvidí.

Zajímali jsme se o *Japonsko v čínském stínu*, o pronikání čínských investorů do jižní a jihovýchodní Asie, stejně jako do Afriky nebo Spojených států. Otázkou pro nás bylo, kdo bude určovat, které státy, nebo dokonce regiony zůstanou *odložené na neurčito*, a zda o tom budou rozhodovat dobré nebo

darebné vlády a státy, mezinárodní společenství, nadnárodní korporace, mezinárodní finanční instituce či malvolentní nebo benevolentní *finanční imperiálisté*. Už v roce 2008 jsme psali o *metamorfózách teritoriální moci*, dávno předtím o mezinárodním právu a problémech suverenity. Tradičně pak o měnícím se postavení Organizace spojených národů v globalizovaném světě. Proto jsme se opakovaně také ptali, jak probíhá politická a ekonomická integrace nejen v Evropě, ale i v Africe, Latinské Americe, jak je organizován světový obchod, jak se chovají agenti mezinárodněpolitického procesu.

Mezinárodní politika už od rozpadu SSSR věnovala pozornost chování jeho nástupnických států a její autoři se zamýšleli nad tím, jaká může být jejich budoucnost, a co to vlastně je ta Ruská federace, nikoli jen Rusko, jak většina českých a západoevropských médií s nevinnou ne-

vědomostí po sobě opakuje. Psali jsme nejen o geopolitickém odkazu Sovětského svazu, ale také, a snad vůbec jako první, jsme si vypůjčili z Nizozemské východní Indie termín *řízená demokracie*. Dávno jsme věděli

Na rozdíl od současného čtení nebo prohlížení internetu mají populárně-naučné tiskoviny, třeba i měsíčníky, svou zvláštní hodnotu. Zaostávají v rychlosti předávání aktuálních informací, ale mohou se proto vyvarovat jejich přejímání z nedostatečně kriticky ověřených pramenů. Mají naopak výhodu v tom, že nejsou anonymní a že autoři jejich statí profesionálně a vlastně i existenciálně ručí za jejich úroveň.

V létě roku 1990 se uskutečnilo zasedání redakční rady a redakčního kruhu MP. Na snímku jsou zachyceni první předseda redakční rady MP Alexander Ort (vlevo) a šéfredaktor Dobroslav Matějka.

Foto – archiv redakce

o významu Ruské federace jako dodavatele nejdůležitějších surovin nejen do České republiky nebo Evropské unie, ale také do ČLR a dalších *nově industrializovaných zemí*.

Systematicky a dlouhodobě se Mezinárodní politika zabývala evropskou integrací od Maastrichtu po Lisabonskou smlouvu a při četbě kritických statí mohli naši čtenáři dospět sami k názoru o jejich významu či bezvýznamnosti. Dokonce v době před rozšířením internetu distribuovala Mezinárodní politika jako svou přílohu základní informace o Evropské unii a také některé důležité a ve své době aktuální dokumenty.

Nikoli na posledním místě se také pravidelně v Mezinárodní politice objevovala ekologická témata, psalo se zde o envi-

ronmentalismu a ochraně životního prostředí v dobách od počátku 20. století, kdy se tyto hodnoty nespojovaly jen s politikou, ale také s vírou a náboženstvím, kulturou a civilizací.

Není zásluhou redakce a redakční rady, že se Mezinárodní politika musí stále vracet k válkám a antiválkám, válkám proti terorismu, otázkám obrany a bezpečnosti, zbrojení a odzbrojení, krizím, konfrontacím a konfliktům. Války motivované touhou po moci, bohatství a blahobytu, ovládnutí jedněch druhými, nejsou dávnou minulostí, ale opakují se a dodávají stále nová témata a stále dramatičtější informace o tom, co se ve světě děje a jak se o nich přemýšlí stále stejně. Museli jsme psát o Bosně a Hercegovině, bombardování Jugoslávie, válkách v Iráku, Afghánistánu

i ve *stínu Velkého Kavkazu a Araratu*. Psali jsme, i v dobách míru, o *neviditelných válkách* nebo o těch, kterým říkáme *boj o vodu, plyn a ropu, boj s globální chudobou* nebo *boj s výrobou, dopravou, distribucí a konzumací drog*. O válkách v dobách míru, o míru nikoli jako trvalém stavu, ale jen jako o přestávce mezi válkami.

Mezinárodní politika v době internetu

Na rozdíl od současného čtení nebo prohlížení internetu mají populárně-naučné tiskoviny, třeba i měsíčníky, svou zvláštní hodnotu. Zaostávají v rychlosti předávání aktuálních informací, ale mohou se proto vyvarovat jejich přejímání z nedostatečně kriticky ověřených pramenů. Mají naopak výhodu v tom, že nejsou anonymní a že au-

toři jejich statí profesionálně a vlastně i existenciálně ručí za jejich úroveň. Na rozdíl od anonymních síťových sdělování, nebo ještě primitivnějších forem komunikace, si nemohou dovolit plagiátorství či dnes tak běžné zcizování duševního bohatství jiných osob.

Odborné časopisy, a mezi nimi ty populárně-naučné, mají tu výhodu, že nejen autor a redakce, ale i redakční rada a autorský kruh mají svůj podíl na důvěryhodnosti, pravdivosti nebo objektivnosti publikovaných sdělení. To neznamena, že jde jen o čtení poučné a zábavné, kterého se nedotkne omyl nebo nedostatek poznání. Ale je to psaní a čtení kriticky zkoumané a také ověřované dobou. Je až neuvěřitelné, že při ohlédnutí za posledními deseti až dvaceti lety vydávání Mezinárodní politiky nám připadá většina publikovaných statí za hodná nového přečtení. Změnila se doba, změnili se i čtenáři, ale některé názvy dávno publikovaných článků nám připadají, že nás vyzývají k zamýšlení se nad tím, co se stalo včera, nebo co se stane zítra.

Zdeněk

Zbořil je historik, politolog a indonesista, v letech 2000–2005 byl šéfredaktorem MP. zboril@iir.cz

Mezinárodní politika a její čtenáři

Veronika Bílková

Klíčem k úspěšnosti každého časopisu je to, nakolik zná své čtenáře a dokáže vyjít vstříc jejich očekávání. Zatímco v minulosti byli členové redakcí a redakčních rad při mapování čtenářských preferencí odkázáni hlavně na (zřídka kdy početné) dopisy čtenářů a na vlastní intuici, dnes mohou využít marketingových průzkumů, na něž se ve světě i v České republice specializuje stále více firem. V průběhu roku 2009 se předmětem takového průzkumu stal též časopis Mezinárodní politika (MP). Výsledky ukázaly, že čtenáři jsou obecně s obsahem, podobou a úrovní MP spokojeni, přesto by uvítali některé dílčí změny týkající se například skladby textů, vzhledu či distribuce. Návrhy, jež získaly širší podporu, jsou od počátku roku 2010 postupně převáděny do praxe. Mezinárodní politika se tak snaží dostát pověsti časopisu, který je schopen dynamicky reagovat na proměny představ a přání odborné veřejnosti, současně ale zůstává sám sebou a i v množství periodik, jež v posledních letech zaplavily český trh, je snadno rozpoznatelný.

Příprava a průběh průzkumu Mezinárodní politiky

Marketingový průzkum časopisu Mezinárodní politika prováděla agentura Ipsos Tambor, která se zaměřuje na analýzy trhu a veřejného mínění. Průzkum měl podobu kvantitativního šetření a probíhal

formou cíleného dotazování realizovaného za pomoci elektronického strukturovaného dotazníku. Dotazník, který byl sestaven ve spolupráci Ipsos Tambor a redakce MP, zahrnoval dvacet hlavních a jedenáct jiných (rekrutačních a identifikačních) otázek. Otázky měly zčásti uzavřený a zčásti otevřený charakter, tj. u někte-

rych respondenti vybírali z několika možností odpovědi, u jiných odpověď doplňovali sami. Doba potřebná k vyplnění dotazníku nepřesahovala 15–20 minut a jeho elektronická podoba umožnila to, že jej respondenti mohli vyplňovat postupně, popř. jej vyplnit a před odesláním se ještě k jeho uložené verzi vrátit.

Dotazník byl e-mailem rozeslán cca 400 osobám náhodně vybraným z databáze stávajících či dřívějších předplatitelů časopisu *Mezinárodní politika*. Návrh tvořila vysokých 40 procent, tj. na e-mail po dvou urgencích reagovalo celkem 158 oslovených osob. Ty se organizátoři průzkumu snažili motivovat rovněž tím, že deset nejrychlejších respondentů (pět v prvním kole a dalších pět po rozeslání urgenci) bylo oceněno knižními výhrami z produkce Ústavu mezinárodních vztahů. Všem čtenářům a předplatitelům, kteří se průzkumu zúčastnili, náleží velké poděkování redakce i redakční rady MP, deseti výhercům pak i blahopřání k získaným publikacím (jednalo se o Ročenku české zahraniční politiky za rok 2008 vypracovanou kolektivem autorů z Ústavu

mezinárodních vztahů pod vedením dr. Michala Kořana).

Skupina respondentů zahrnovala jak nynější předplatitele časopisu, tak bývalé předplatitele, kteří již MP pravidelně neodebírají, mnozí z nich si ale nadále příležitostně kupují její jednotlivá čísla, popř. ji čtou ve veřejných knihovnách či knihovnách různých vysokých škol. Mezi respondenty, nepochybně i vzhledem k elektronické formě šetření, výrazně převažovali příslušníci mladší generace do 24 let, zejména studenti a čerství absolventi, resp. studentky a čerstvé absolventky (63 procenta respondentů byly ženy) českých vysokých škol (hlavně Vysoká škola ekonomická, Metropolitní univerzita v Praze, Západočeská univerzita v Plzni a Česká zemědělská univerzita). Z hlediska studovaných nebo absolvovaných oborů poměrně logicky dominovaly mezinárodní vztahy, politologie, diplomacie a mezinárodní obchod. Výrazná většina respondentů uvedla,

hodně. Kladné hodnocení získaly především odbornost časopisu, jeho aktuálnost, tematický ráz jednotlivých čísel a široké spektrum témat, jimiž se MP zabývá. Mezi další pozitivní byly řazeny úroveň časopisu a schopnost autorů vidět problematiku z různých úhlů pohledu. Z rubrik podle závěrů šetření největší popularity požívá Hlavní téma časopisu, rubrika Zeměmi světa a rubrika Vztahy a problémy. Nejmenší

zájem naopak vzbuzuje Volná tribuna (byť záleží na konkrétním zaměření a autorech), Recenze a Poslední strana. (Viz graf 1.)

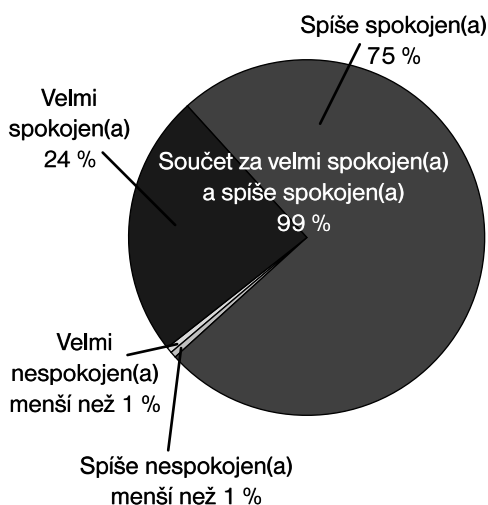
V souladu s těmito poznatky se redakce a redakční rada MP dohodly na tom, že od 1. ledna 2010 dojde v časopise k určitým změnám. Nejvýrazněji se to projevilo na Poslední straně, která vzbudila vůbec největší výhrady čtenářů. Z původních tří rubrik tvořících tuto stranu zůstal zachován jen *Homo Politicus*. Aktuální glosa byla přesunuta na počátek časopisu a v českém prostředí zřejmě ne vždy po-

chopitelného *Thukydida* nahradily zápisky *Ze čtenářského deníku* a starší politické karikatury. Nové rubriky mají přispět k tomu, aby Poslední strana lépe plnila účel, k němuž byla stvořena, tj. aby do mezinárodní politiky (i Mezinárodní politiky) vnesla humor a nadsázku. Novinkami v časopise jsou dále pravidelná rubrika *Kdo je...*, která představuje přední světové politiky, občasná rubrika *Film a politika*, jež mapuje obraz mezinárodní politiky ve filmu, a rubrika *Francie/Německo/Velká Británie očima...*, která si klade za cíl podrobněji sledovat dění ve třech klíčových státech Evropské unie. Větší důraz je také kladen na rubriky Rozhovor a Dva pohledy. Časopis zůstává otevřen nápadům na další úpravy stávajících či doplnění nových rubrik.

Marketingový průzkum zmapoval stav Mezinárodní politika a její oblibu u čtenářů a předplatitelů v konkrétní vývojové fázi. Časopis se ze závěrů průzkumu zaradoval, ale i poučil a pokusil se zlepšit v těch oblastech, kde má podle názorů čtenářů rezervy.

Graf 1: Spokojenost s časopisem Mezinárodní politika

Do jaké míry jste celkově spokojen(a) s časopisem *Mezinárodní politika*? Vezměte prosím v úvahu vše, tedy jak úroveň, obsah, tak i grafickou stránku.

Báze: Předplatitelé časopisu (n= 115)

Průzkum spokojenosti předplatitelů časopisu *Mezinárodní politika*, Ipsos Tambor, s. r. o., 2009

Výsledky průzkumu Mezinárodní politiky

Marketingový průzkum realizovaný během roku 2009 ukázal, že *Mezinárodní politika* se mezi čtenáři a předplatiteli těší značné oblibě. Výrazná většina respondentů uvedla, že je s časopisem rozhodně (24 procenta) nebo spíše (75 procent) spokojena. Všechny 100 procent účastníků šetření by jej doporučilo svým známým a kolegům, přičemž dvě třetiny by jej dokonce doporučily roz-

Hlavní výhrady vznášené vůči časopisu se týkaly grafické stránky, frekvence vydávání, počtu stran a doručování časopisu. Objevily se i návrhy na větší zastoupení některých témat (Latinská Amerika, Afrika aj.), obnovení poznámek pod čarou a zavedení studentských slev. Grafickou stránku kritizovalo 12 procent respondentů, odpovědi však zřídka obsahovaly upřesnění toho, co se na MP nelíbí. Časopis prošel v posledních letech poměrně velkou změnou své „image“, která se dotkla jeho obálky, uspořádání textu i (nyní hojnějšího) zapojení mapek a fotografií. Z odpovědí není zcela zřejmé, zda čtenáři hodnotí tuto změnu jako příliš, nebo naopak nedostatečně radikální, a zda by se časopis měl podobat spíše starším verzím MP, nebo se ještě dále přizpůsobit trendům globálního věku.

Někteří respondenti projevíli zájem o to, aby Mezinárodní politika vycházela nikoli jako měsíčník, ale čtrnáctideník, popř. týdeník. Realizaci tohoto přání stojí kromě limitované kapacity redakce a omezenosti okruhu autorů, kteří jsou ochotni a schopni do MP kompetentně přispívat, rovněž fakt, že zvýšením periodicity by MP ztratila svůj ráz časopisu, který se snaží mezinárodní politiku představit komplexně, leč s určitým odstupem. Obdobné důvody mluví též proti navýšení počtu stran, které by si kromě toho vyžádalo změnu vazby (časopis by musel být lepený), a tím i úpravu ceny. Doručování časopisu není jen věcí redakce MP, ale i distributorů, zejména České pošty. Poukazy na to, že časopis je dodáván pozdě, mohly ovšem spíše než selhání některého z těchto aktérů odrážet to, že MP po dlouhá léta vycházela na konci měsíce, a příslušná čísla se tak k odběratelům dostávala zpravidla až na počátku měsíce dalšího (například květnové číslo na počátku června). Tímto způsobem mohl vzniknout dojem, že časopis je doručován se zpožděním. V zájmu zlepšení situace přikročily redakce a redakční rada k tomu, že od 1. ledna vychází MP vždy v první dekádě měsíce, a ke čtenářům by tak měla doputovat kolem jeho poloviny. Tato změna si nicméně vyžádala úpravu rubriky Světozor, která nadále zachycuje období vždy od poloviny jednoho do poloviny

dalšího měsíce (například v červnovém čísle je Světozor od 16. dubna do 15. května).

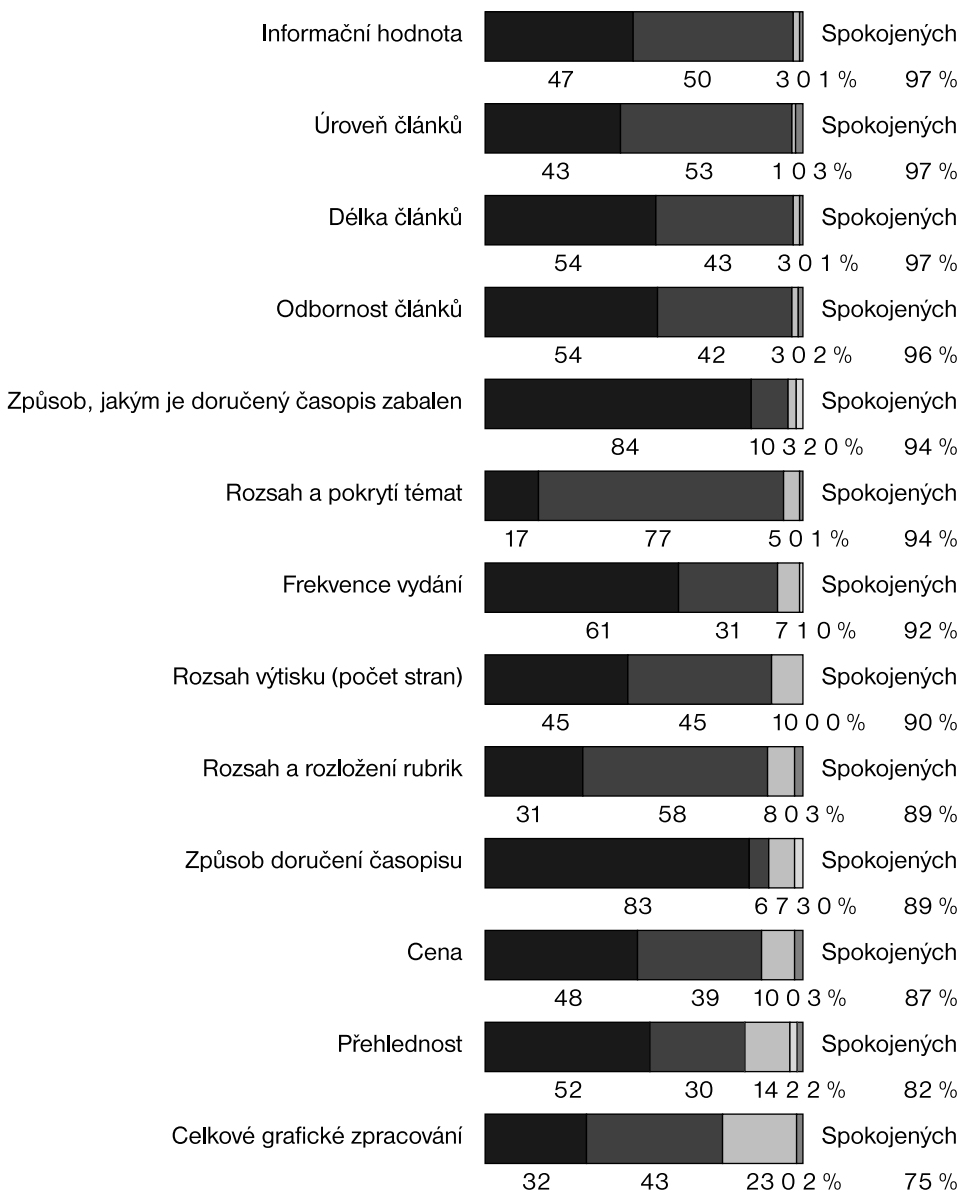
Tematická pestrost a pokrytí co nejširšího okruhu otázek politické, ekonomické, sociální či právní povahy patří mezi dlouhodobé ambice časopisu MP. Tuto

ambici současně vyvažuje skutečnost, že některá témata (vývoj v Evropské unii, bezpečnostní otázky aj.) se České republiky dotýkají více a častěji než jiná a zabývá se zde jimi více odborníků. Mezinárodní politika se dlouhodobě snaží najít mezi těmito faktory rovnováhu, o čemž

Grafy 2–14: Hodnocení časopisu Mezinárodní politika – Atributy

Do jaké míry jste spokojen(a) s následujícími atributy časopisu Mezinárodní politika?

■ Zcela spokojen(a) ■ Spíše spokojen(a)
■ Spíše nespokojen(a) ■ Zcela nespokojen(a) ■ Nedokážu posoudit

Báze: Předplatitelé časopisu (n = 115)

Průzkum spokojenosti předplatitelů časopisu Mezinárodní politika, Ipsos Tambor, s. r. o., 2009

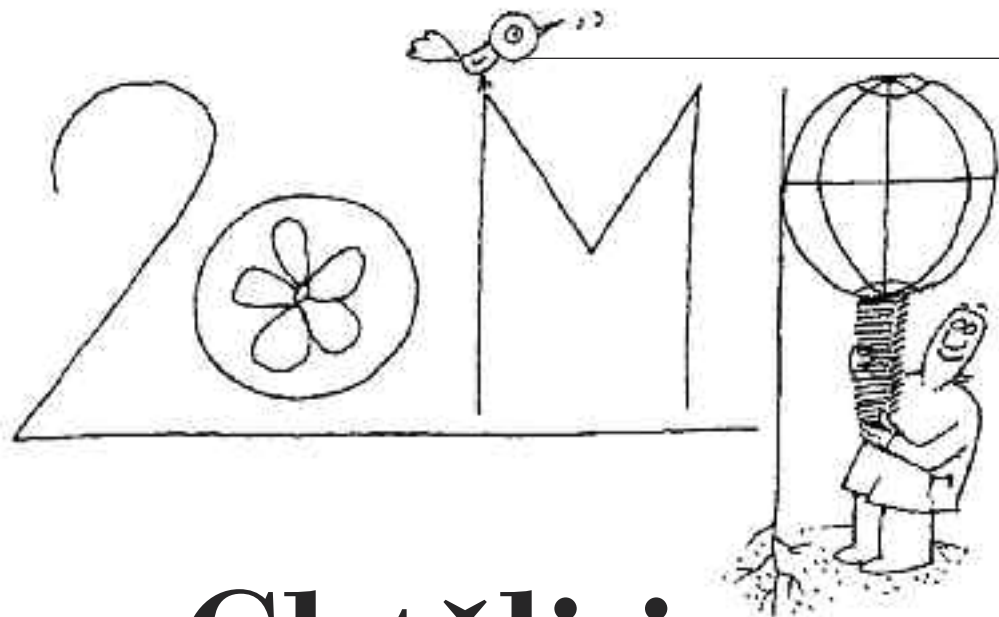
ostatně svědčí i pluralita témat, na něž se časopis v posledních letech zaměřoval (českým předsednictvím či sjednocením Německa počínaje a hladem, klimatickými změnami nebo Arktidou zdaleka nekonče). Konečně, k posledním dvěma výhradám. Poznámky pod čarou byly z MP vypuštěny v zájmu čtivosti a plynulosti textů. Supluje je úsek nazvaný Zdroje, kam by autoři měli zařadit hlavní prameny, z nichž při psaní článku vycházeli. Studentské slevy, které kladly na redakci administrativní zátěž, byly nahrazeny systémem jednotného a obecně zvýhodněného předplatného, jenž čtenářům dovoluje získat dvanáct čísel časopisu za cenu deseti.

Budoucnost Mezinárodní politiky

Život časopisu je obdobně komplexní jako život člověka. Oba procházejí různými životními etapami, slaví úspěchy a potýkají se s problémy, mají přátele i odpůrce a nikdy nevědí, jak na tom budou za pár dní či let. Marketingový průzkum zmapoval stav Mezinárodní politiky a její oblibu u čtenářů a předplatitelů v konkrétní vývojové fázi. Časopis se ze závěrů průzkumu zaradoval, ale i poučil a pokusil se zlepšit v těch oblastech, kde má podle názorů čtenářů rezervy. Prošel změnami, jež jej snad posunou opět o něco blíže k těm, kteří se zajímají o dění ve světě a rádi se seznamují s různými pohledy na něj. Tyto změny ovšem jistě nejsou poslední ani konečné. Chce-li se Mezinárodní politika udržet na českém trhu periodik, musí zůstat originálním, aktuálním, ale i dynamicky se měnícím časopisem, který je připraven reagovat na vnější podněty. Redakce i redakční rada jsou si této skutečnosti dobře vědomy a jakékoli návrhy na další zkvalitnění časopisu jen vítají.

Veronika Bílková je vědecká pracovnice ÚMV a předsedkyně redakční rady MP.

bilkova@iir.cz

„Chtěli jsme, aby morální duše časopisu korespondovala s celkovou duší společnosti,“

říká rozhlasový novinář **Jan Petránek**. O předlistopadových zahraničněpolitických debatách v hospodě na Čapajevově náměstí, začátcích znovuoobnovené Mezinárodní politiky a o jejím legendárním architektovi a prvním šéfredaktorovi Dobroslavu Matějkovi s ním rozmlouval Robert Schuster.

Pane Petráнку, stál jste u zrodu znovuoobnovené Mezinárodní politiky. Jaké byly její začátky?

Vzpomínat po dvaceti letech je už dost těžké, protože paměť může různě selhávat nebo zkreslovat. Já bych chtěl Mezinárodní politice hlavně poblahopřát k jejímu výročí a vyzdvihnout, co znamená tento časopis pro

širokou veřejnost. Začnu trochu osobně. V srpnu jsme si připomněli 35 let od konference v Helsinkách. Časopis jako Mezinárodní politiku postrádalo tenkrát mnoho lidí, kteří se věnovali sledování mezinárodních poměrů a všem bylo jasné, že k rozuzlení problémů v mezinárodním měřítku nedojde dřív, nebude-li existovat svo-

Jan Petránek

Archiv redakce

boda slova a myšlení. Na začátek helsinského procesu mám osobní pikantní vzpomínku, o kterou jsem se zatím podělil pouze s Dobroslavem Matějkou, jedním ze zakladatelů Mezinárodní politiky. Úvodní projev v Helsinkách pronesl britský premiér Harold Wilson, v Praze ale nebyl jeho text k dispozici, tak jsem si o něj napsal do Londýna. Ten dopis ovšem na místo určení nikdy nedorazil. Když jsem ho po roce 1989 znovu dostal, viděl jsem, že na něm jsou všechny oficiální znaky, že ho zadržela Státní bezpečnost, což bylo v rozporu se všemi Helsinskými dohodami.

Dalším obdobím, kdy jsme pociťovali absenci Mezinárodní politiky, byla Gorbačovova éra. Kdo si dnes ještě vzpomene, že jméno Gorbačov se interpretovalo jako zkratka pro Generální opravář raso-
vin Brežněva, Andropova, Černěnka a ostatních vandalů? Tenkrát probíhala setká-

ní Věňka Šilhana, Jiřího Rumla a Dobroslava Matějky, s nimiž jsem se scházel v hospodě na tehdejší Čapajevově náměstí, naproti hlavnímu vchodu Olšanských hřbitovů. Všichni jsme měli do té hospody ze svých bytů stejně daleko. Jiří Ruml tehdy snil o obnovení týdeníku Reportér, Dobroslav Matějka byl jediný, kdo chtěl od začátku Mezinárodní politiku, a já jsem si přál, aby vycházelo něco mezi Českým deníkem a Českým týdeníkem. Nejprve ale přišly na svět jako beranidlo obnovené Lidové noviny, jež měly svůj ilegální začátek v roce 1987.

V každém případě ale přinášely poslední čtyři roky před sametovou revolucí nejzajímavější čtení sovětské noviny, které Husák nemohl zakázat a nám poskytovaly podklady pro naše debaty. Po roce 1989 bylo obnovení Mezinárodní politiky už přímo nutností. Bylo to bráno jako fórum a prostor pro definování stavu a vý-

voje mezinárodních problémů a také hlavně pro konkretizování československých stanovisek ke světovým událostem a problémům. My jsme byli půlstoletí od roku 1939 do roku 1989 zbaveni možnosti nejen prosazovat, ale i elementárně hájit práva Čechů a Slováků, a z toho se vzpamatovat nebylo snadné.

Mně v této souvislosti utkvěla jedna myšlenka Dobroslava Matějky, kterou pronesl na redakční poradě, když se koncipoval obsah několika čísel dopředu. Dobroslav řekl: „Za těch padesát let jsme ztratili hodně, ale i tak je to nepatrná ztráta v porovnání s tím, co nám bylo zabráněno dosáhnout.“ To je, myslím, velká myšlenka, jež ukazuje, že on myslel jak v historických souvislostech, tak také, že to byl člověk, pro něhož uměla být budoucnost velice konkrétní. On byl vskutku hlavní osobností a architektem obnovené Mezinárodní politiky. Pod jeho ve-

dením se debatovalo o všech základních problémech – vojenských, historických, strategických, ekonomických a samozřejmě i morálních a filosofických. Jedním z jeho bonmotů bylo: „Zrcadlo dějin, ukaž, kdo je teď ten nejdůležitější a kdo bude nejdůležitější zítra?“

Jaká témata jste při vašich sešlostech na Čapajevově náměstí před rokem 1989 probírali? Byly to spíše aktuální události nebo i vize budoucího možného uspořádání střední Evropy?

Tam byly přetřásány různé věci. Především jsme měli obavu, co se stane, bude-li Gorbačov zastřelen. Tak se to tenkrát bralo. Do naší debaty to tenkrát vnesl Vladimír Bystrov, který mě pak vyprovokoval k článku Rozpadne se Sovětský svaz někdy? Otázkou bylo, co se pak stane? Bude mít následující vývoj vojensko-revoluční náboj, nebudou bouchat atomové zbraně? Nenastane fašizace Ruska? My jsme ale tenkrát měli mnohem větší strach z Číny, a to nikoli ve smyslu ekonomickém, nýbrž ve smyslu vojensko-mocenském. Nevěděli jsme, zda nehrozí čínsko-sovětský konflikt, kdy Číňané jako držitelé marxistického praporu budou puncovat Gorbačova za revizionistu. Další obavy se týkaly Německa. Každý si uměl spočítat, že pro západní Německo bude nepřijatelný režim ve východním Německu, pokud by tam měly proběhnout svobodné volby. O tom všem se tam debatovalo a každá z těchto diskusí byla takřikajíc s otevřeným koncem, kdy jsme si uvědomovali, jaké alternativy jsou možné, ale bylo to, jako když filmoví režiséři si říkají: „Tohoto hrdinu nechám buď umřít, nebo ho nechám žít.“

Byly to nejrůznější možnosti a věděli jsme, že historie se vždycky prosadí jedním určitým směrem, ale viděli jsme vždycky vějíř všech možností. Pamatuji si, že Dobroslav Matějka dost šokoval všechny ostatní, když prohlašoval, že dřív než se rozpadne Rusko, rozpadne se Balkán, který byl podle něho naprosto nevyzpytatelný. On anticipoval srbsko-chorvatský konflikt, jejich vzájemnou revnivost. Jeho úvaha se také zakládala na tom, že Makedonie se může rozpadnout na několik částí, které se připojí k Albánii, Bulharsku a k Řecku. To všechno bylo bráno hy-

poteticky a my jsme zkoumali, nakolik může okruh zahrnující Severoatlantický pakt na to všechno působit, když existoval příklad Řecka, jež jak známo vyvázlo ze Stalinových drápů díky západní pomoci. Obrovský význam měla v našich očích situace v Afghánistánu. Já jsem byl před padesáti lety zpravodajem v Indii a tam jsem viděl, jak se chystá indicko-čínská válka. Stejně tak jsem viděl, jak obrovský zájem mají Britové

a obecně Západ o Afghánistán, aby z toho mohlo být něco proti Rusku. Je pochopitelné, že Západ nemohl připustit, aby tím, že se Rusové dostanou do Afghánistánu, se úplně změnila historie Asie. Tehdy jsem si dovolil, a Matějka s tím naprosto souhlasil, prohlásit, že kdyby Sověti ovládli Afghánistán, přijde na pořad jako druhý Balučistán, a že to bude znamenat, že by Sověti měli přístup k teplému moři, k Indickému oceánu, o čemž kdysi snil každý ruský a sovětský vládce. To byly věci, o nichž jsme svého času debatovali. Ještě si vzpomínám na to, jak se debatovalo, zda bude u nás možný návrat k socialismu švédského typu, přičemž švédský model nás tehdy neobyčejně oslovoval. Pro nás to bylo něco jako „hvězdy vysoko na nebi“ a nikdo se neopovážil prorokovat, kdy bychom se k něčemu takovému mohli dostat. Většina z nás byla z těch, kteří se počítali k osmašedesátníkům a kteří chtěli po návratu svobody pokračovat v „osvíceném socialismu“. Že to půjde dál, samozřejmě už tenkrát všichni tušili

a brali to jako jednu z velice pravděpodobných variant, ale to bylo zatím vše, na co jsme mohli tenkrát myslet.

Připouštěli jste si vůbec, že by jednou mohla zaniknout Varšavská smlouva, že by se Československo mohlo stát součástí Evropských společenství?

V hodně velké fantazii jsme si zánik Varšavské smlouvy přáli, ale dokud nepřišel rok

1989, a zejména tzv. Palachův týden, považovali jsme to nikoli za věc nereálnou, ale nesmírně vzdálenou. Během Palachova týdne bylo vidět, jaký je stav v ostatních východoevropských zemích, a hlavně, jak musí Gorbačov u sebe doma zoufale bojovat o vlastní existenci a jak má práci držet pohromadě jednotlivé svazové republiky. To byl pro nás signál, že se bude něco dít. My už jsme v 80. letech tušili, že v Sovětském svazu dojde k obrovské vlně emancipace, ale možnost, že by nás Moskva pustila po vojenské stránce, se tenkrát jevila jako hodně vzdálená varianta.

Stanovili jste si při znovuoobnovování Mezinárodní politiky jakýsi „étos“ nebo soubor hodnot, případně cílů, o jejichž naplňování bude časopis usilovat?

Zajisté. Ale nebylo to pouze na půdě Mezinárodní politiky jako časopisu, nýbrž usilovali jsme o to, aby „morální

duše“ časopisu korespondovala s celkovou duší společnosti, kterou jsme si vysnili. Pro časopis měla být charakteristická velká svoboda, ale s onou noblesou, na kterou Dobroslav Matějka vždycky dbal. Říkali jsme si, že teď nebude existovat nic, co by nesmělo být jako problém osloveno

Aby byl někdo ve svém myšlení naprosto nezávislý, musí mít právo publikovat podle svého vědomí a svědomí a nést za to samozřejmě i odpovědnost. To je ale otázka příštích deseti a dvaceti let, až se nějakým základním způsobem ustanoví nová globální informativní sféra. Tím mám na mysli, že každý člověk bude do té míry elektronicky propojený se světem, že ho nebude možné nějakým způsobem manipulovat.

a na stránkách časopisu analyzováno. Věděli jsme ale také, že něco z toho bude muset být bráno velice citlivě a že čím citlivější to bude, tím z většího počtu úhlů se tomu bude nutné věnovat. To se vztahovalo na otázku sudetských Němců, poválečného odsunu, tzv. Benešových dekretů. To ale vše přicházelo v úvahu s tím, že nebude nikdy možné, abychom připustili nějakou svou vinu vůči sudetským Němcům, dokud nebude naprosto jasně řečeno, že ten, kdo rozpoutal první i druhou světovou válku, nese stoprocentní odpovědnost a všechno ostatní je reflexe a odraz od toho, což morálně nemusí být vždycky v souladu, ale logicky a historicky vývojově to bude naprosto nepopíratelné.

V době, kdy opět začala vycházet Mezinárodní politika, se také formovala zahraniční politika nového, demokratického Československa. Jak viděla Mezinárodní politika svůj podíl na tomto procesu? Byla to role „nezávislého pozorovatele“ nebo de facto „podpůrné síly“ československé zahraniční politiky?

Já mohu říci, že Dobroslav, já i další lidé z okruhu, který vytvářel časopis, jsme měli velkou radost z toho, že ministrem zahraničních věcí se stal Jiří Dienstbier. Já jsem byl s Dienstbierem kolegou začátkem šedesátých let v rozhlase a dobře jsme se znali. V době, kdy ještě nebyl na obzoru srpen 1968, jsme spolu diskutovali o řadě věcí, a to i s dalšími, jako byli Milan Weiner, Karel Kyncl, Luboš Dobrovský, Věra Štovičková a celá řada dalších lidí. Uměli jsme se spolu strašlivě hádat, ale vždy o problému a nad problémem, a nikdy ne v osobní rovině. My jsme věděli, že budeme Jiřího Dienstbiera podporovat, ale zároveň jsme věděli, že jako ministr neudělá nic proti tomu, aby tento časopis přestal být platformou pro nejruznější názory.

Dnes jsme svědky toho, že informace, a to i z oblasti mezinárodních vztahů, se díky internetu šíří obrovskou rychlostí a času pro důslednější analýzu mezinárodněpolitických událostí je stále méně. Jak ten to vývoj jako zkušený novinář hodnotíte?

Máte pravdu, že zrychlení je velké a nabízí se otázka, zda vůbec stihneme

včas reagovat na hrozby, jež nám a světu hrozí? Dnes je možné všechno. Problémem dneška je, že na západě, čímž myslím nejenom velkou část Evropy, ale i Japonsko, chtějí mnozí výslovně oddělit zpravodajství od komentáře. To je, jako když se hádáte, jestli je světlo vlnové anebo korpuskulární – to nejde od sebe oddělit. Kdokoli se snaží oddělit zpravodajství, pokouší se manipulovat analýzami lidí. Cokoli se stane, má svůj konkrétní obsah a není to možné oddělit od hlubších úvah. Myslím si, že my během deseti let budeme nuceni překonat toto rozpolcení mezi zpravodajstvím a analýzou, protože každá zpráva musí být aspoň ve své základní podobě hned komentována – s tím se nedá nic dělat. Nikdy není možné vyhnout se morálnímu hodnocení toho, co se děje. A to je, řekl bych, velká omezilka moderní žurnalistiky, neboť novináři jsou tlačeni tím, kdo časopis vydává. Aby byl někdo ve svém myšlení naprosto nezávislý, musí mít právo publikovat podle svého vědomí a svědomí a nést za to samozřejmě i odpovědnost. To je ale otázka příštích deseti a dvaceti let, až se nějakým základním způsobem ustanoví nová globální informativní sféra. Tím mám na mysli, že každý člověk bude do té míry elektronicky propojený se světem, že ho nebude možné nějakým způsobem manipulovat.

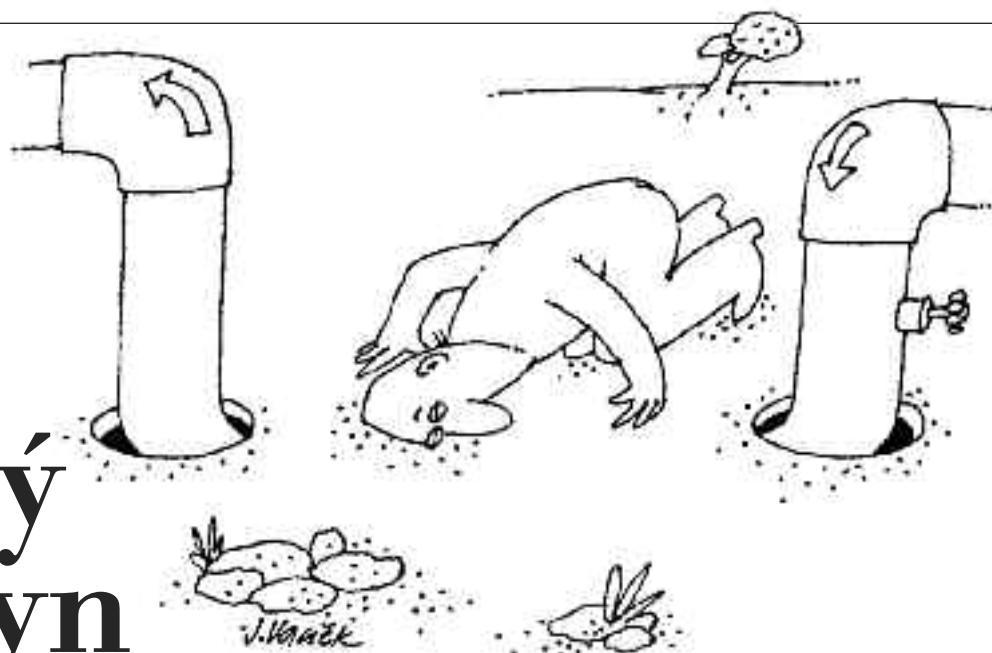
Bude ale do budoucna po analýzách, které by nutily člověka k přemýšlení, ještě vůbec poptávka? Budou mít na to lidé čas?

Víte, ona je v tom obsažena ideologická knuta. Já si pamatuji, že když se k Čou En-lajovi dostali francouzští novináři a ptali se ho, co říká Velké francouzské revoluci, vyrazil jim dech odpovědí, že je to příliš krátká doba, aby bylo možné tak důležitý historický moment hodnotit. Po dvou stech letech nevědět, jestli je něco dobré nebo špatné? Já se domnívám, že bohužel přes devadesát procent lidí se hluboce nezajímá o společnost. Je to otázka výuky, vzdělání a jediná možnost, aby svět přežil, je nutnost, aby bylo lidstvo vzdělanější. Trochu to zavání fabiánským socialismem, který vyznával G. B. Shaw. Jeho jádrem je ale něco, k čemu se bude muset v nových ekonomických i po-

lečenských souvislostech vracet a nebrat to jako návrat starého socialismu. Nevrátí se ani starý socialismus, ani starý kapitalismus. Vývoj směřuje ke společnosti úplně jiného profilu a o tom je třeba debatovat. Kdybych měl říci, co se mi na současném světě líbí, tak je to možnost zadat si do prohlížeče adresu www.aldaily.com, jež je pro mě předobrazem toho, že člověk může dostávat svobodně nejdůležitější zprávy toho dne, eseje a analýzy. Dělá to australský profesor s partou vysokoškoláků, kteří vedle sebe řadí všechny světové agentury, nejdůležitější deníky světa. Ale když se vrátím k úvodu našeho rozhovoru, tak si myslím, že i časopis Mezinárodní politika bude mít dál svou nezastupitelnou roli, a to v rostoucí míře, jak bude kritický k vůdcům české zahraniční politiky anebo k zahraniční politice vůbec. To je podle mého, možná neskromného, názoru prioritní. Stále rychlejší globalizace ekonomiky se dostává do mnoha diskrepací v jiných oblastech národních a mezinárodních vztahů. Druhé desetiletí 21. století základní mezinárodní problémy ještě prohloubí, a o to rychlejší a promyšlenější pak budou muset být koncepce, které na ně budou reagovat.

Jan Petránek (1931) byl v letech 1951–1968 redaktorem Československého rozhlasu a specializoval se na mezinárodní vztahy, kosmonautiku a strategii. Působil jako zahraniční zpravodaj v Indii, Pákistánu, Sovětském svazu, Vietnamu a Číně. Vedle Jiřího Dienstbiera, Luboše Dobrovského, Karla Kyncla a dalších byl členem legendární zahraniční redakce Československého rozhlasu, již vedl Milan Weiner. Pro účast na vysílání Čs. rozhlasu proti sovětské okupaci v srpnu 1968 byl zbaven jakékoli možnosti pracovat jako novinář. Až do listopadu 1989 pracoval jako topič v továrně MITAS v Praze. Podepsal Chartu 77 a publikoval v samizdatových časopisech. V 90. letech se stal redaktorem Lidových novin a stál u zrodu znovuobnovené Mezinárodní politiky. Dodnes pravidelně spolupracuje s Českým rozhlasem a Českou televizí.

Tomáš Vlček

Ruský plyn a evropská (ne)závislost

Narušení tradičně přijímaného vztahu?

Stejně jako u všech energetických surovin je i u zemního plynu jedním z klíčových faktorů, které limitují jeho využití, zajištění stabilních dodávek. Vzhledem ke geografické poloze Evropské unie (EU) a Ruské federace (RF) a vzhledem k historii jejich vztahů je v současnosti klíčovým dodavatelem zemního plynu Ruská federace, a to prostřednictvím dálkové plynovodní soustavy. Především od tzv. „plynové krize“ v lednu roku 2006 je vztah EU a RF označován jako závislost, v umírněnější podobě jako interdependence. Tento text se snaží přiblížit čtenáři reálný vztah mezi EU a RF a jeho pravděpodobný vývoj v budoucnosti. Rozborem reálné závislosti EU na ruském plynu, externími diversifikačními aktivitami EU a ruskou percepcí hrozeb z nich vyplývajících článek dokládá, že nové plynovodní projekty do Evropy nejsou budovány s cílem zvýšit ruský mocensko-politický vliv na evropské země, mj. i proto, že žádný takový vliv z jejich současné proklamované závislosti na ruském plynu nevyplyvá.

Význam ruského plynu pro Evropskou unii

Zemní plyn je v očích Evropské unie nesmírně lukrativním energetickým zdrojem pro výrobu tepla, elektrické energie a též jako palivo v dopravním sektoru. Má velký potenciál pro diverzifikaci jak vlastního energetické-

ho mixu, tak importní závislosti. Nemalou roli v zájmu Evropské unie o zemní plyn hrají též environmentální aspekty; v porovnání se spalováním uhlí či ropy provází spalování plynu podstatně nižší emise CO₂. Spotřeba zemního plynu v EU v roce 2008 dosahovala podle British Petroleum

490,1 miliardy m³ ročně (bcm/y), což je 16,2 procenta veškeré světové spotřeby; produkce EU dosahovala hodnoty 190,3 bcm/y. Evropská unie tedy v roce 2008 importovala 299,8 bcm/y zemního plynu, což činí 61,17 procenta celkové spotřeby; 36,8 procenta importů zemního plynu (110,33 bcm/y)

pak bylo podle Eurostatu kryto dodávkami z Ruské federace. Ta je za optimálních podmínek jak geograficky, tak s ohledem na produktovodní síť, ideálním dodavatelem zemního plynu – 36,8procentní závislost EU na Rusku tuto tezi potvrzuje. I přes veškeré evropské diverzifikační snahy zůstane RF pro EU nesmírně významným zdrojem plynu.

Celý ruský plynovodní export do Evropské unie je postaven na páteři vybudované za studené války, která se skládá z tranzitního plynovodu Transgas sestávajícího z několika souběžných plynovodů postavených v různých časových úsecích a plynovodu Jamal. Systémem Transgas, který vede z Ruské federace přes Ukrajinu, Maďarsko, Slovensko a Česko do Německa, je do EU exportováno od roku 1972 přibližně 80 bcm/y. V roce 1997 byl z RF poprvé dodán do Evropské unie plyn plynovodem Jamal, který slouží pro přepravu suroviny z poloostrova Jamal v Tjumeňské oblasti přes Bělorusko a Polsko do Německa. Plynovod má kapacitu 33 bcm/y. Srovnáme-li fakt, že RF kryje poptávku po plynu v Evropské unii ve výši 110,33 bcm/y a že stávající ruské plynovody mají kapacitu 113 bcm/y, zjistíme, že kapacita je vyčerpána téměř na maximum (samozřejmě je třeba zohlednit i dodávky lokálními plynovody a loděmi).

Ruské dodávky plynu jsou pro EU jen velmi obtížně nahraditelné. Léty prověřená síť plynovodů s vysokou kapacitou a neporušované kontrakty na zemní plyn ze strany Ruské federace jsou zárukou kvality. Navíc není reálné nahradit v budoucnu celou třetinu evropské spotřeby z alternativních zdrojů či jinými produ-

centy. Není totiž příliš mnoho alternativ: v podstatě jen Norsko (dodávky do Evropy 93,39 bcm/y, žádný rozvoj není v plánu), Střední Asie (limitováno neexistencí plynovodů do EU a exportem plynu přes RF), LNG (stále nedostatečná flotila a nevyrovnanost počtu exportních a importních portů) či zvyšování efektivity (nastartovaný, ale nesmírně nákladný proces, ve kterém státy Evropské unie nejsou jednotné).

Závislost Evropské unie na Ruské federaci?

Ruská federace vlastní největší světové prokázané zásoby plynu a je zároveň jeho největším producentem. V roce 2008 RF podle IEA vyprodukovala 657 bcm/y plynu, což je 20,9 procenta světové produkce, a čistý export dosáhl 187 bcm/y. Jeden z největších problémů ruského plynářského sektoru je neuvěřitelná domácí spotřeba přibližně 470 bcm/y. Tato skutečnost značně omezuje ruské exportní možnosti, na druhou stranu je v ní skryt obrovský potenciál pro růst HDP. Podle odhadů MMF a Světové banky generuje ropný a plynový sektor 64 procenta ruských státních příjmů. Položením zájmu na úspory, energetickou efektivitu a omezení státní regulace ceny plynu pro vnitrostátní trh by RF mohla podstatným způsobem snížit vlastní spotřebu plynu a použít jej k exportním účelům. Domácí cena plynu se pohybuje na úrovni 15–20 procent tržní ceny pro Německo a vláda v roce 2006 rozhodla, že ji nechá postupně narůst na úroveň cen na evropském trhu (bez transportních a exportních poplatků), a to do roku 2011. Přesto, jak uvádí Tatiana Mitrova ve sborníku *Pipelines, Politics and*

Power: The future of EU-Russia energy relations, i ty neoptimističtější scénáře kalkulují s tím, že se domácí spotřeba zvýší do roku 2030 o 40 procent ve srovnání s rokem 2005.

Ruská federace je typickým příkladem ekonomiky založené na exportu surovin. Na celou problematiku vztahů RF a EU lze velmi dobře pohlédnout právě s ohledem na výše zmíněnou výši státních příjmů z ropy a plynu. Ruská federace vyváží plyn za různé ceny, podle IEA například Arménie kupuje ruský plyn za 110 USD/1000 m³; Ukrajina za 179,5 USD/1000 m³; Bělorusko za 119 USD/1000 m³; Litva, Lotyšsko a Estonsko za 280 USD/1000 m³; ale za suverénně nejvyšší cenu nakupují evropské státy, a to za cca 370 USD/1000 m³. Vzhledem k tomu, že EU je největším odběratelem ruského plynu a zároveň za nejvyšší cenu, je význam Evropské unie pro RF více než zřejmý. Stát musí do energetického sektoru investovat, aby jej udržel v chodu, neboť je pro státní ekonomiku životně důležitý. Zároveň si stát musí udržet lukrativní zákazníky a zajistit jim stabilní dodávky dle nasmlouvaných kontraktů, aby získal peníze, které potom investuje do rozvoje energetického sektoru a nových plynových polí. Tento vztah lze považovat za naprosto esenciální pro ekonomiku založenou na exportu surovin. Slovy Dmitrije Trenina, která lze nalézt ve výše zmíněném sborníku: „...ruská energetická politika je mnohem více zaměřena na zisky než na budování politické dominance“.

Byly to právě obavy z narušení plynulosti dodávek plynu zákazníkům a potenciální ekonomické ztráty z něj plynoucí, které vedly Ruskou federaci k výstavbě plynovodu Jamal v roce 1997. Už po rozpadu SSSR se totiž objevil problém s transportem plynu přes ukrajinské území do západní Evropy. V době výstavby systému Transgas SSSR nepočítal s tím, že by se v blízké budoucnosti mohl rozpadnout, a Ukrajinu jako svazovou republiku považoval za bezpečnou tranzitní zemi. Změna v 90. letech vedla k rozhodnutí o výstavbě alternativní cesty. Plynovod Jamal se však v Bělorusku potýkal s podobnými problémy, které kulminovaly přerušením dodávek v roce 2004 a 2007. V lednu 2006 vyvrcholily stále probíhající spory o tranzitní poplatky a dodávky

Zdroje

- BP Statistical Review of World Energy; Eurostat; EIA; IEA; Barysch, Katinka (ed.): *Pipelines, Politics and Power: The future of EU-Russia energy relations*. London: Centre for European Reform (CER)
- International Energy Agency (2009): *Key World Energy Statistics*. Paris: IEA.; Victor, David G. – Jaffe, Amy M. – Hayes, Mark H. (eds.): *Natural Gas and Geopolitics: From 1970 to 2040*. New York: Cambridge University Press
- Koszalin, Andreas Heinrich (2008): *Gazprom's Expansion Strategy in Europe and the Liberalization of EU Energy Markets*. RCEES Russian Analytical Digest
- Socor, Vladimir (2007): *Ukrainian gas distribution networks eyed for swaps with Gazprom*. Eurasia Daily Monitor

plynu mezi Ruskem a Ukrajinou zastavením dodávek plynu. Je zcela zřejmé, že přerušení dodávek nebylo zamýšleno jako poškození

států EU či projev politické moci nad Evropou, ale byl to poslední zoufalý pokus přimět Ukrajinu platit v duchu běžné praxe vnitrostátního obchodu, kde je neplátcí odběratel jednoduše odříznut od dodávek. Jak bylo uvedeno, Evropská unie platí za dodávky suverénně nejvyšší ceny a Rusko je na exportu svých energetických surovin životně závislé, předpoklad, že přerušení dodávek RF mělo za cíl poškodit EU, tak nemá racionální podklady. Rusko dokonce i při přerušení dodávek na Ukrajinu dodalo nasmlouvané dodávky pro zákazníky v Evropě. Na Ukrajině ale zmizely.

Naopak, ohromná vlna negativních ohlasů v EU a nastartování celé řady projektů směřujících k hlubší diversifikaci dodávek a snížení závislosti na ruském plynu mělo v konečném důsledku na Ruskou federaci spíše negativní dopad. Lze říci, že právě tato událost odstartovala rozvoj ruských plynovodních projektů směřujících do EU. Jejich cílem však není zvýšení závislosti EU na RF, ale snížení rizik souvisejících s přerušením nasmlouvaných dodávek odběratelům, a tím snížení rizik souvisejících s narušením zpětného toku financí do RF. Jedná se o projekty

Nord Stream, South Stream a Blue Stream. Výstavba plynovodu Nord Stream započala v dubnu 2010 a slavnostního zahájení se zúčastnil i evropský komisař pro energetiku Günther Oettinger. Plynovod bude

dodávat zemní plyn z Tjumeňské oblasti přes ruský Vyborg po dně Baltského moře do německého Greifswaldu, kde se napojí

na místní síť. Jeho kapacita je 55 bcm/y. Vzhledem k tomu, že plynovod vede mezinárodními vodami, pro Ruskou federaci z toho neplynou žádné tranzitní poplatky a žádné spory s tranzitními zeměmi. Projekt South Stream je pak zacílený na obchvat Ukrajiny z jihu a jistou náhradu systému Transgas. Plánovaná kapacita je 63 bcm/y, nicméně jde o stále jen plánovaný projekt, který konkuruje projektu EU Nabucco. Konečně, Blue Stream je plynovod, který je v provozu od roku 2003 a dodává plyn z RF přes Černé moře do Turecka v kapacitě 16 bcm/y, přičemž se vyhýbá jakýmkoli tranzitním zemím.

Lze říci, že ve vzájemném vztahu je pozice Evropské unie možná dokonce lepší než pozice Ruské federace. Rozpracovaný projekt Nabucco, intenzivní rozvoj LNG infrastruktury či rozvoj tzv. severojižního koridoru jsou projekty, které mají významný dopad na diverzifikaci dodávek plynu do EU a na snížení procentuálního podílu importu ruského plynu. Tuto pozici by tedy Ev-

ropská unie neměla chápat jako závislost, ale spíše jako příležitost, a měla by si uvědomit vlastní politický a ekonomický potenciál, kterým lze RF ovlivňovat. Ruská exportní ekonomika musí nutně stavět nové

cesty k odběratelům, Evropa platí nejlépe a poptávka stále roste. Ruské aktivity jak ve výstavbě nových plynovodů, tak v intenzivní antievropské politice se snahou o blokování diverzifikačních snah EU či v pronikání ruských firem na evropský trh jsou proto jen logickou reakcí dodavatele, který nutně potřebuje peníze pro vlastní rozvoj a pro udržení vlastního ekonomického růstu. Ekonomika závislá na exportu je velkým prvkem bezpečnosti a spolehlivosti dodávek.

Evropské diverzifikační aktivity jako hrozba pro Ruskou federaci

Evropské diverzifikační projekty jako takové RF chápe jako zásadní hrozby a reaguje na ně maximální snahou o minimalizaci rizika jejich realizace. V jejich čele je plynovod Nabucco, jeho výstavba by totiž umožnila přístup kaspického zemního plynu na evropský trh. Kaspické země by tak nebyly odkázány na prodej plynu do Evropy přes ruskou plynovodní síť a je vysoce pravděpodobné, že procentuální podíl Ruska na vývozu plynu do EU by byl snížen s ohledem na plyn z kaspického regionu, jako důsledek naplnění evropských diversifikačních snah. Snížení ruského exportu opět znamená poškození rozvoje země závislé na exportu energetických surovin v důsledku nedostatku financí. Evropská unie je nejštědřejším klientem, a navíc nové plynovody by měly zásadní dopad na cenovou hladinu ruského plynu. Dosud monopolní postavení ruského plynu by bylo narušeno výrazně levnějším plynem z jiných regionů a ruské firmy by byly nuceny zákonitostmi trhu se této skutečnosti přizpůsobit, a tedy zlevnit. Ruská federace proto činí maximum, aby projektu Nabucco zabránila, a to i za cenu obrovských finančních nákladů a snahou přeplatit Nabucco projektem South Stream. V tomto ohledu se ruská politika zdá velice konzistentní a strategická, krátkodobé ohromné náklady na přeplacení plynovodních projektů EU by se totiž do budoucna projevíly pozitivně. Šlo by o užitečné produktovodní trasy udržující a případně rozvíjející rusko-evropské obchodní vztahy, na kterých je RF závislá.

Ruská exportní ekonomika musí nutně stavět nové cesty k odběratelům, Evropa platí nejlépe a poptávka stále roste. Ruské aktivity jak ve výstavbě nových plynovodů, tak v intenzivní antievropské politice se snahou o blokování diverzifikačních snah EU či v pronikání ruských firem na evropský trh jsou proto jen logickou reakcí dodavatele, který nutně potřebuje peníze pro vlastní rozvoj a pro udržení vlastního ekonomického růstu.

V souvislosti s diverzifikačními projekty je významnou hrozbou též rozvoj LNG potenciálu. Na rozdíl od plynovodů jsou LNG přístavy mimo dosah ruského plynárenského kolosu. Dodávky LNG totiž mohou proudit prakticky odkudkoli na světě. Tyto projekty, ač ne zcela rozvinuté a s omezeními plynoucími s dosud omezenými možnostmi na straně producentů a transportérů, mají velký potenciál pro diversifikaci dodávek plynu do EU, čímž by samozřejmě došlo k dalšímu snížení procentuálního zastoupení ruského plynu v Evropské unii.

Jiným nebezpečím je hrozba narušení dodávek stávajícími cestami. Podle výše uvedených informací je vysoce nepravděpodobné, že by Ruská federace zrušila stávající plynovodní síť. Spíše naopak, jejich životnost bude Ruská federace kontrolovat a prodlužovat. Plynovod Jamal se zdá být poté, co Gazprom odkoupil 50procentní podíl ve společnosti Beltransgaz, která vlastní plynovod Jamal v Bělorusku, relativně bezpečný. Reliabilita systému Transgas stojí a padá na Ukrajině, avšak nově zvolený ukrajinský prezident Viktor Janukovyč již v minulosti několikrát hovořil o možnosti prodeje ukrajinské tranzitní plynové infrastruktury Rusku, čímž by se Ukrajina zbavila obrovských finančních nákladů souvisejících s investicemi do opravy a obnovy sítí či prodloužení životnosti. Zároveň by Rusko získalo kontrolu nad nejrizikovějším místem celého transportního řetězce, což by vedlo k posílení jeho spolehlivosti v očích odběratelů plynu a mělo řadu dalších pozitivních důsledků. Tato varianta se zdá do budoucna poměrně průchodná, neboť dohoda mezi Evropskou unií a Ukrajinou z roku 2009 o modernizaci plynovodu je pro RF nepřijatelná a bude s největší pravděpodobností vyvíjet maximální snahy na vytlačení EU z Ukrajiny. Základními limity jsou však jednak v ukrajinském právu zakotvený zákaz prodeje plynovodních sítí a jednak jistá nevypočitatelnost Ukrajiny.

Pro Ruskou federaci je hrozbou celá řada dalších jevů, jako je budování plynových propojek v severojižním korido-

ru, které rozvíjejí transportní možnosti pro dodávky zemního plynu LNG tankery, či nové nařízení EU o povinnosti zajištění reverzních plynovodních toků a tzv. N-1 struktury, které by mělo začít platit ke konci tohoto roku a které mj. zavádí povinnost mít jednak dva závazné standardy pro dodávky plynu, a především být schopen v případě přerušení dodávek plynu největší infrastrukturou pokrýt zbývající infrastrukturou výpadek po dobu 45 dní. Jde jednoznačně o další důsledek intenzivnější práce EU na diverzifikačních projektech, a tudíž o jednoznačné negativum pro ruské zájmy.

Ruská federace rozvíjí plynovody a snaží se zlepšit svou image po sporech s Ukrajinou. Přesto, přerušením dodávek plynu se Rusko v očích EU zapsalo jako nespolehlivý obchodník a evropský diverzifikační proces lze v tuto chvíli již jen velmi obtížně zastavit.

Kdo je tedy na kom závislý?

Syntézou předložených informací lze tedy dojít k závěru, že nové plynovodní projekty do Evropy nejsou budovány s cílem zvýšit ruský mocensko-politický vliv na evropské země, mj. i proto, že žádný takový vliv z jejich současné proklamané závislosti na ruském plynu nevyplyvá. Plynovody jsou stavěny s úmyslem jednak zajistit požadovanou kapacitu pro EU, a především proto, aby se ruská ekonomika, z více než 60 procent závislá na exportu energetických surovin, jednoduše nezhroutila. Dle autorova názoru je interdependentní vztah narušen a přesunut spíše k závislosti Ruské federace na Evropské unii, a nikoliv obráceně. Vzájemná závislost se může znovu plně rozvinout v souvislosti s restrukturalizací a modernizací domácího plynového sektoru, nicméně ty jsou spjaty s reinvesticí získaných financí za energetické suroviny zpět do energetické infrastruktury. Opět se hodí citovat ředitele moskevského centra *Carnegie Endowment for International Peace*, Dmitrije Trenina: „*Největší hrozbou Rusku je Rusko samo.*“ Rusko však nemůže investovat do rozvoje infrastruktury bez ga-

rance zájmu odběratelů o velké stabilní dodávky. V tomto ohledu se evropská diverzifikace ukazuje jako klíčový fenomén, který silně zvyšuje ruskou nejistotu a evropskou moc ve vztahu EU-RF. Lze říci, že je to právě strach z úspěšné evropské diversifikace, který Rusko nutí někdy až agresivně jednat. Zpětně, toto jednání pokládá Evropská unie za nebezpečné a politicky nepřijatelné a snižuje evropskou důvěru v RF. Celý vztah EU a RF v oblasti plynu je tak možno chápat jako pro Rusko zoufalý a jejich místy tvrdá silová politika se zdá býti do velké míry zástěrkou za strach a problémy.

Pokud se budou dále rozvíjet diverzifikační snahy Evropské unie, rozvoj alternativních zdrojů a efektivity, tak i naplnění veškerých ruských existujících i budoucích plynovodních kapacit nemusí vést k odběru plynu EU. Reakcí RF musí být buď zvýšení ceny plynu, či masivní navýšení dodávek plynu jiným odběratelům než Evropskou unií. To však zase naráží na nedostatečnou infrastrukturu v jiném směru než na západ.

Pokud by se Evropské unii podařilo mluvit jednotným hlasem, tato závislost Ruské federace na EU by se záhy projevila. Rusko však dosud čerpá energii pro silovou politiku a pevný postoj vůči EU právě z její nejednotnosti. Nakonec je třeba říci, že uvedené závěry platí jen pro sektor zemního plynu a úzké zaměření textu právě na sektor plynu je zároveň limitem aplikace výsledných tvrzení na obecný obchodní a politický vztah mezi EU a RF. Pro potvrzení závěrů a jejich aplikaci mimo sektor plynu by byla vyžadována studie podstatně hlubšího rozsahu.

Tomáš Vlček dokončuje magisterské studium obor Mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Zabývá se problematikou transportu energetických surovin, energetickou bezpečností České republiky a potenciálem jaderné energetiky. Je členem energetické sekce Mezinárodního politologického ústavu Masarykovy univerzity (IIPS).

Německo po prezidentské volbě

Lukáš Novotný

Novým německým prezidentem se v červnu stal Christian Wulff. Pravicová koalice ztrácí důvěru veřejnosti. Černo-žlutá koalice sestavená z CDU/CSU a FDP již dlouho nevydrží. Alespoň se to domnívá většina Němců po debaku při volbě spolkového prezidenta na základě aktuálního výzkumu veřejného mínění Deutschlandtrend. Veřejné mínění se po zpackané volbě jednoznačně otočilo a přestává věřit i doposud suverénní kancléřce Angele Merkelové.

Nejprve ale stručně k tomu, co se vlastně stalo: v poslední červnový den byl prezidentem zvolen vládní kandidát a dosavadní premiér spolkové země Dolní Sasko Christian Wulff. Jednapadesátiletý Wulff se tím stal desátým a zároveň nejmladším prezidentem Spolkové republiky. Neúspěšný byl jeho soupeř nominovaný SPD, Joachim Gauck, bývalý bojovník za občanská práva v komunistické NDR a později první vedoucí úřadu pro dokumentaci aktivit východoněmecké tajné policie Stasi. Wulff však uspěl až ve třetím kole hlasování, kdy obdržel 625 hlasů, tedy paradoxně dostatečný počet ke zvolení už v prvním nebo druhém kole, kde bylo zapotřebí získat absolutní většinu hlasů Spolkového shromáždění tvořeného 1244 německými poslanci a zástupci regionálních parlamentů. První dvě kola tajné volby pro něj ovšem skončila nezdarem (600/615 hlasů), třebaže vládní koalice měla ve sboru volitelů většinu. Část koalických poslanců Bundestagu tak v tajné volbě ukázala nespokojenost s dosavadním vládním spojením obou pravicových

stran a jejich politikou. Velká prohra to byla zejména pro kancléřku Angelu Merkelovou.

Volba nového německého prezidenta se konala měsíc po nečekaném odstoupení Horsta Köhlera. Ten rezignoval kvůli kritice, které byl vystaven po svých výrociích, jimiž dal do souvislosti nasazení německé armády v Afghánistánu se zajišťováním hospodářských zájmů Německa.

Prezident a jeho pravomoci

Úloha německého spolkového prezidenta je podobně jako v České republice převážně reprezentativní. Vyplývá to z historické zkušenosti se silným prezidentem z období tzv. výmarské republiky. Od sepsání ústavy v roce 1949 je jeho funkce v podstatě symbolická. Spočívá to zejména v tom, že formálně navrhuje Spolkovému sněmu kancléře a poté, co je zvolen, ho jmenuje. Prezidenta volí Spolkové shromáždění, které tvoří z poloviny členové Spolkového sněmu a z poloviny zástupci jednotlivých parlamentů spolkových zemí a které se svolává jen při příležitosti volby spolkového prezidenta. Pre-

zidentská volba se v Německu může uskutečňovat ve třech kolech a zvolena může být jen osoba starší čtyřiceti let. Přípustné je vykonávat úřad pouze dvakrát, tedy na dobu deseti let; funkční období německého prezidenta trvá pět let. Prezident je i v Německu součástí výkonné moci, spolupodílí se tedy na činnosti vlády, a to zejména tím, že zákony se stávají platné teprve poté, co je podepíše. Prezident však hlavně reprezentuje zemi navenek, což se v praxi projevuje zahraničními návštěvami. Sjednávání mezinárodních smluv je však již v kompetenci vlády. K dalším prezidentským pravomocím patří jmenování, což platí pro ministry, diplomaty, důstojníky armády, soudce a další funkce.

Důležitá je role prezidenta v těch případech, kdy se po volbách neustanoví většina potřebná ke zvolení spolkového kancléře a kdy se nepodaří kancléři vyslovit důvěru v případě, že o ni sám požádal. Pak je v jeho kompetenci parlament zrušit a vyhlásit nové volby.

Čerstvý vítr do zámku Bellevue

Christian Wulff se do historie německých prezidentů zapíše tím, že je v z nich dosud nejmladší. Všech devět předchůzců – s výjimkou Waltera Scheela – se hlavou státu stali teprve po dovršení sedmdesátiletého věku života. Wulff je podruhé ženatý a do sídla německých prezidentů, zámku Bellevue, se stěhoval s rodinou a dětmi a německá média zaujalo, že zde chce pro svého dvanáctiletého syna například nechat zřídit dětský koutek. Je přitom ostříleným komunálním a zemským politikem, jeho dráha ve vyšších patrech politiky se započala ve spolkové zemi Dolní Sasko, odkud pochází. V roce 1994 zde za CDU kandidoval v zemských volbách proti silnému kandidátu Gerhardu Schröderovi (SPD). Premiérem této spolkové země se však stal až za další dvě volební období.

Co se týče reálné politiky, chce se Wulff obklopit intelektuály a vytvořit ze svého úřadu „Denkfabrik für Deutschland“ (továrnu na nápady pro Německo). Již před volbou se zaměřoval na otázky budoucnosti Německa a akcentoval zejména

Christian a Bettina Wulffovi: nejmladší prezidentský pár v dějinách Spolkové republiky Německo.

Thomas Peter, Globe Media/Reuters

pokračující zadlužování země a stávající demografické potíže, do nichž Německo upadá. Klíčovým tématem je pro něj v tomto kontextu integrace cizinců do německé společnosti, skrze níž chce bojovat s poklesem obyvatelstva. Koneckonců to byl právě Wulff, kdo ještě v pozici dolnosaského premiéra jmenoval do funkce zemské ministryně pro vědu osobu z migrantských kruhů (Aygül Özkanovou), a v jeho vládě také vůbec poprvé ve starých spolkových zemích zasedla ministryně s východoněmeckým původem, tedy bývalé NDR (Johanna Wanka). Wulff usiloval v roce 2004 jako vážný konkurent Angely Merkelové o pozici šéfa CDU, ale jak známo, nebyl úspěšný.

Ve vztahu k České republice se s příchodem Wulffa nedá očekávat žádná velká změna. Wulff pochází spíše z komunálního a zemského prostředí a z mezinárodní politikou nemá dosud větší zkušenosti.

Ve svých dosavadních proslovech se zahraniční politice příliš nevěnoval, což platí dvojnásob i o politice sousedství. Není však pravděpodobné, že by s Wulffem byl narušen dosud poklidný vývoj česko-německých vztahů opřený zejména o silné ekonomické vazby.

Merkelová ve víru kritiky

A je to právě někdejší Wulffova konkurentka ve vnitřním boji v rámci CDU a dnešní kancléřka Angela Merkelová, na niž se po komplikované – komentátory nazývané zpackané – volbě soustřeďuje největší kritika. Podle politických komentářů z období bezprostředně po prezidentské volbě znamenalo pro Merkelovou zvolení jejího prezidentského kandidáta až ve třetím kole další politickou ránu. Server Spiegel Online otevřeně píše o vládním debaklu a fiasku. Faktem je, že značné množství lidí v prezidentské volbě

otevřeně opustilo vládní tábor a hlasovalo pro Gaucka. A nedá se předpokládat, že tyto „rebelové“ byli nespokojeni s Wulffem, spíš jim v žaludku ležely spory uvnitř vlády mezi oběma koaličními partnery a nepopulární kroky, které vláda činí v důsledku optimalizace rozpočtové politiky. Kancléřka však kritické postoje vůči prezidentské volbě nesdílí a absolutní počet hlasů pro Wulffa ve třetím kole označila po skončení voleb za důkaz důvěry zastupců vládních stran ve vládního kandidáta.

S novináři ovšem de facto koresponduje také veřejné mínění v Německu. Podle aktuálního šetření Deutschlandtrend skutečného televizní stanicí ARD (Infratest dimap) v červenci tohoto roku na reprezentativním vzorku německé veřejnosti věří 62 procenta Němců, že prezidentská volba bude znamenat brzký konec stávající pravicové koalice. Tři ze čtyř občanů (73

procenta) se dále domnívají, že „Angela Merkelová již nemá svou vládní koalici pod kontrolou“ 68 procent pak volbu považuje za blamáž pro kancléřku. Že by se stávající koalice mohla z dnešní krize probrat a opět nadechnout k činnosti, se myslí jen 31 procento Němců. Výzkum ukazuje, v jakém dilematu se současná vláda nachází. Spory uvnitř koalice a obzvláště komplikovaná prezidentská volba ve třech kolech totiž již přerostly vlastní řady a zasáhly poměrně silně veřejné mínění. Proto neudivuje, že se jednotliví členové spolkové vlády a koalice snažili volbu a s ní spojené komplikace bagatelizovat. Trend ve veřejném mínění však není nutné přeceňovat, vždyť vláda se nachází v první polovině vládnutí a zde jsou v demokraciích propady v podpoře přirozeným jevem.

Je ovšem patrné, že k narovnání veřejného mínění bude třeba podniknout více než se jen ospravedlnit za prezidentskou volbu. Šanci by zde mohla být především zdravotní reforma, která je v Německu horlivě dis-

však zatím ukazuje a má možnost ukazovat dál svou rozhodnost a pevnost. Byl to totiž právě spor o navýšení spoluúčasti pacientů, který až dosud štěpil vládní řady (včetně poslanecké podpory). Pokud by se Merkelové podařilo tento problém ukočírovat, jistě by si její vláda u veřejnosti polepšila, tedy alespoň v otázce pevnosti koalice.

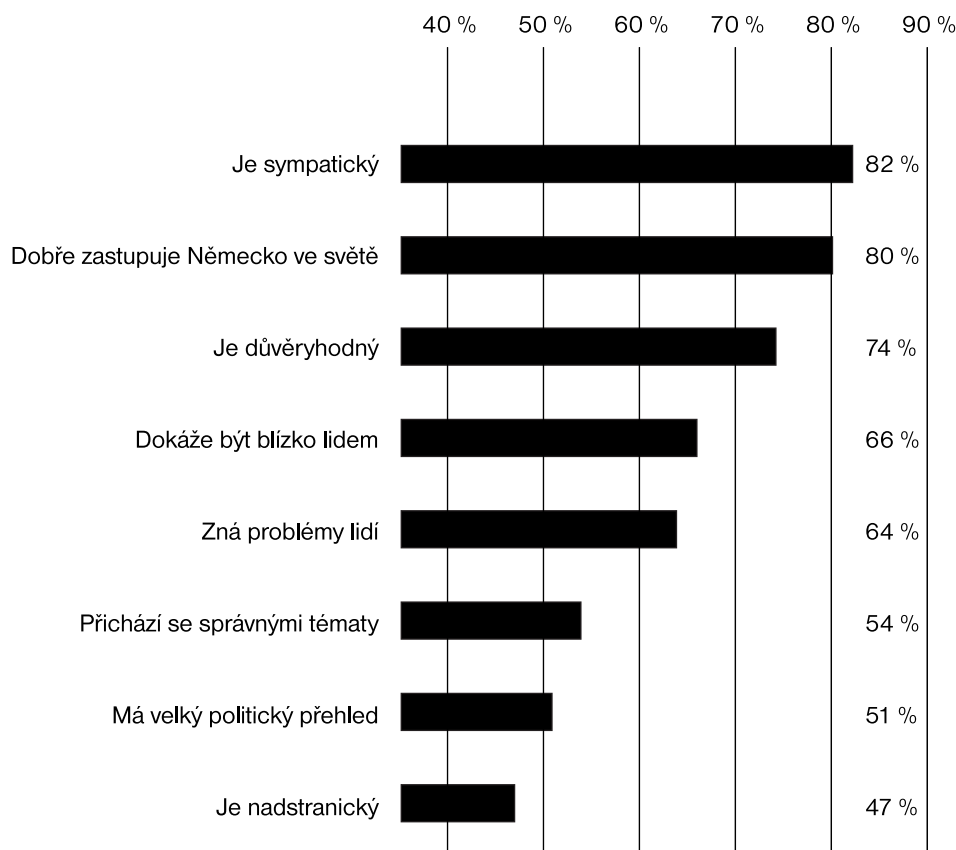
Z jejího dosavadního zaskobrtnutí při prezidentské volbě jednoznačně profituje opozice složená se sociálních demokratů a Zelených. Obě tyto strany by podle Deutschlandtrendu z července tohoto roku zís-

kaly dohromady 47 procent (30/17), přičemž zejména nárůst sympatií sociálních demokratů na 30 procent je novinkou, protože německá SPD až donedávna čelila hluboké politické a personální krizi a výzkumy veřejného mínění jí od roku 2008 věští vždy zisky hluboce pod třicetiprocentní hranici.

Podle aktuálního šetření Deutschlandtrend uskutečněného televizní stanicí ARD (Infratest dimap) v červenci tohoto roku na reprezentativním vzorku německé veřejnosti věří 62 procenta Němců, že prezidentská volba bude znamenat brzký konec stávající pravicové koalice.

kutovaným tématem. Vláda v této věci sice neustále ohlašuje posilování finanční spoluúčasti pacientů na zdravotním systému, což jí bere body a přispívá to k nižší podpoře veřejnosti, na druhou stranu tím

Graf: Německá veřejnost o prezidentu Wulffovi

Zdroj: Deutschlandtrend, ARD (Infratest dimap), červenec 2010.

Oblíbený nový prezident

Také nový spolkový prezident se podle výzkumu Deutschlandtrend pro ARD těší ve veřejnosti oblibě: 72 procent Němců ho považuje krátce poté, co se ujal úřadu, za dobrého prezidenta. Jen 35 procent se domnívá, že vhodnějším prezidentem by byl kandidát navržený SPD, Joachim Gauck. Proč je třeba to zmínit? Protože všechny výzkumy z období před prezidentskou volbou favorizovaly jednoznačně Gaucka. Veřejnost nedávala však najevo, že by jí Wulff vysloveně vadil, jen měla Gaucka za větší osobnost. Podle Deutschlandtrendu si Němci (79 procent) cení také toho, že s Wulffem přichází do funkce prezidenta také někdo „mladší“. Na to, jak se Wulff bude v pozici spolkového prezidenta profilovat, je však třeba si ještě nějakou dobu počkat.

Lukáš Novotný je politolog a germanista, publikuje o Německu a Evropské unii a přednáší na FMV VŠE v Praze a na KPF UJEP v Ústí nad Labem. novotny.l@centrum.cz

Veronika Jechová

Postavení Rusů a ruského jazyka v Izraeli

Na přelomu letošního roku uplynulo dvacet let od počátku masové imigrace obyvatel bývalého Sovětského svazu do Izraele. Podle Židovské agentury (*Jewish Agency for Israel*) imigrovalo do zaslíbené země od počátku roku 1990 přes jeden milion rusky mluvících občanů, přičemž v prvních pěti letech se rozhodlo udělat *aliju* (hebr. vzhůru) 532 383 rusky hovořících občanů, což představuje největší imigrační vlnu v dějinách Izraele. Celkově dnes žije v Izraeli zhruba 20 procent obyvatel ruského původu.

Izrael oslavil tento rok teprve 62. výročí svého vzniku. Po druhé světové válce a hrůzách holocaustu odhlasovala OSN na jaře 1948 vznik tohoto unikátního židovského státu. Právo přistěhovat se do Izraele (tzv. *Law of return*) a získat okamžitě izraelské občanství měl každý, kdo věrohodně prokázal, že alespoň jeden z jeho prarodičů je židovského původu. Noví imigranti přicházeli zejména z Argentiny, Etiopie, Francie, Severní Ameriky, Velké Británie a zemí bývalého Sovětského svazu. Izrael je tedy státem přistěhovalců, přičemž již vládá Bena Guriona upustila od původ-

niho záměru tavícího kotle národů po vzoru Spojených států amerických a místo toho upřednostnila kulturní pluralismus nově přichozích imigrantů. Silným motorem pro toto rozhodnutí byla nepochybně touha nově přichozích imigrantů uchovat si svá specifika a nepodlehout jednotné izraelské unifikaci. Ruská *alija*, tedy termín, který se obecně vžil pro imigraci devadesátých let ze zemí bývalého Sovětského svazu, se diametrálně odlišovala od všech vln předchozích i následujících. Rusky hovořící přistěhovalci přicházeli do Izraele v různých vlnách a z různých důvodů. Zatímco

první přistěhovalecká vlna ze Sovětského svazu v sedmdesátých letech byla typická zejména náboženskými, rasovými a politickými motivy obyvatel s jasnou židovskou identitou, nejmasovější vlna devadesátých let byla všeobecně označována za vlnu ekonomickou; spojenou s celou řadou imigrací tzv. ne-Židů. Obvykle emigrovaly celé sekularizované rodiny, které nebyly často schopny doložit svůj židovský původ. V současné době žije v Izraeli cca 350 000 sekularizovaných Izraelců ruského původu, kteří jsou Židy pouze dle civilního práva, nikoli náboženského.

V roce 1990 bylo hodnoceno 96 procent přistěhovalců ze zemí bývalého Sovětského svazu jako Židé, ovšem o devět let později toto číslo rapidně kleslo a za Židy bylo označeno již pouze 49 procent přistěhovalců. Velká část těchto imigrantů tedy přišla do Izraele z pragmatických důvodů a se silně zakořeněnou ruskou identitou, které se nechtěla vzdát výměnou za identitu izraelskou.

Pro ruské přistěhovalce devadesátých let se staly charakteristické tři základní znaky závislé na jejich jazyku jako přirozeném dorozumívacím prostředku: široká síť vzájemných kontaktů mezi novými přistěhovalci (tzv. *olim chadašim*) z bývalého Sovětského svazu, preferování produktů a služeb od ruských *olim chadašim* a široká jednota ruské komunity v oblasti kultury a politiky. Toto způsobilo, že celá řada ruských *olim chadašim* se neintegrovala do izraelské společnosti a svým počtem začala ovlivňovat nejen izraelské lingvistické prostředí ale také prostředí kulturní, ekonomické a politické.

Síla ruského jazyka

Každý nově přichozí židovský imigrant má možnost se zdarma účastnit intenzivního kurzu hebrejštiny ve škole (tzv. *ulpan*). Znalost tohoto jazyka je pro imigranty nezbytná, pokud se chtějí plně integrovat do místní komunity a získat kvalifikované zaměstnání. S enormě vysokým počtem rusky hovořících přistěhovalců tato nutnost do značné míry odpadla. Hustě osídlené oblasti ruskými *olim chadašim* hojně používají ruský jazyk nejen v životě soukromém, ale také veřejném. Od počátku devadesátých let ruští *olim chadašim*

systematicky budují rozsáhlou společensko-kulturní a ekonomicko-politickou síť, která vyústila ke vzniku vlivné ruské subkultury. V současné době je v Izraeli dostupných přes třicet ruských satelitních kanálů, velký počet ruských tištěných médií a zavedeno bylo také několik soukromých televizních a rozhlasových stanic v ruském jazyce. V oblastech osídlených převážně ruskými olim chadašim lze napočítat dokonce více rusky psaných periodik než hebrejsky. V knihkupectvích se prodávají knihy ruských klasiků, rusky psané učebnice, pohádky nebo kuchařky. Velká knihovna rusky psaných děl je nedílnou součástí mnoha bytů ruské inteligence jako připomínka vysoké kulturní úrovně dřívější domoviny.

Po celém Izraeli bylo otevřeno nesčetně ruských restaurací a obchůdků, kde je k zakoupení ruský chléb, kaviár, cukrovinky, vodka nebo vepřové maso. Ruští olim chadašim nakupují raději u svých soukmenovců, neboť „jsou důvěryhodnější, a především mluví rusky“. Kupní síla těchto ruských olim chadašim není zanedbatelná, a tak mnohé firmy hledají nové cesty k jejímu oslovení. Snaží se prosadit navýšení počtu televizních a rozhlasových reklam v ruském jazyce, řada velkých reklamních agentur již dokonce vytvořila kanceláře zaměřené přímo na ruské olim chadašim a samozřejmě je také přítomnost minimálně jednoho rusky hovořícího zaměstnance na lokálních ministerstvech, v bankách, zdravotních pojišťovnách, nemocnicích atd.

Snad také proto existuje velmi mnoho ruských olim chadašim, kteří se nikdy neučili hebrejsky nebo nepřekročili znalost pouhých základů tohoto jazyka. Řada

z nich se tak odmítá učit hebrejsky a „*popřít tak svou osobnost pouze z důvodů geografického přesídlení*“. Pro ruské olim chadašim není ruský jazyk pouze nástrojem dorozumívání, v němž byli vychováni a vzděláni. Je to živoucí organismus, jehož prostřednictvím lze uchopit především ruskou kulturu. Velké množství přistěhovalců z devadesátých let přišlo z Moskvy, Petrohradu či Kyjeva, tedy velkých kulturních měst, kde jsou lidé obecně více spjatí s ruskou kulturou a méně s židovským dědictvím než Rusové z malých měst a vesnic. V Sovětském svazu bylo rovněž židovství potlačováno a byla to právě kultura, skrze níž mohli budoucí olim chadašim vyjádřit své pocity.

Ruská literatura, divadlo, balet a hudba jsou pro ruské olim chadašim nezapomenutelné. Pro mnoho vysokoškolsky vzdělaných ruských přistěhovalců je nepředstavitelné, že by jejich děti neovládaly ruský jazyk, a neměly tak možnost poznávat ruskou kulturu a rozvíjet kulturního ducha. V roce 1991 otevřeli ruské divadlo Gešer, které teprve v posledních letech začalo překládat ruské hry do hebrejštiny a hrát také pro nerusky mluvící Izraelce. Toto bilinguální divadlo se řadí mezi světová unikátní divadla, která hrají střídavě s jedním souborem dvojazyčně. Také samotná kulturní spolupráce s Ruskou federací je velmi úspěšná a hojná.

Vliv ruských olim chadašim na izraelskou politickou scénu

Všichni nově příchozí olim chadašim získají okamžitě po svém příjezdu do země izraelské občanství a s ním i volební právo. Jeden milion dvě stě padesát tisíc rusky hovořících občanů představuje v téměř osmimilionovém Izraeli takovou voličskou sílu, bez které ne-

lze vyhrát volby. Zatím poslední volby z loňského roku byly orientovány převážně na rusky hovořící voliče. O ně bojovala především z ruských olim chadašim zformovaná strana Jisrael Bejtejnu a strana Likud, která před

volbami speciálně zřídila své webové stránky v ruském jazyce.

Ruské politické strany se na vrcholové úrovni prosadily především dvě, Jisrael Ba'Alija (Izrael vzhůru) vedená Natanem Šaran-ským a Jisrael Bejtejnu (Izrael náš domov) v čele s Avigdorem Liebermanem. Obě dvě pravicové sekulární strany byly zvoleny do Knesetu, měly své zastupce ve vládě a intenzivně pracovaly na hájení zájmů rusky hovořící komunity. Prvního celostátního úspěchu dosáhla Jisrael Ba'Alija, a to až v roce 1996, kdy byla zvolena nejen do Knesetu, ale stala se také členem vládní koalice. Strana

obdržela 43 procenta všech hlasů voličů z bývalého Sovětského svazu. Po roce 2003, a zejména kolapsu Jisrael Ba'Alija, se zdálo, že je ruská politika mrtvá. Ruští imigranti rozptýlili své hlasy po celém politickém spektru a Likud získal od rusky hovořících voličů ve volbách v roce 2003 celkem osm mandátů a další dva do své koalice po volbách od samotné Jisrael Ba'Alija. Z celkového počtu čtyřiceti křesel jich tak celá čtvrtina byla dosažena díky přízni rusky hovořících voličů. V této době Ariel Šaron absorboval zbytky Jisrael Ba'Alija a dal podnět ke vzniku rusky psaného magazínu. To vše s cílem zachovat ruskou voličskou přízeň pro Likud i pro příští volby. Ve volbách 2006 se ovšem vyhoupla až na samotný politický vrchol Jisrael Bejtejnu, strana Avigdora Liebermana. V loňských předčasných volbách dokonce získala patnáct poslaneckých míst, pět ministerských křesel a Lieberman se stal ministrem zahraničních věcí.

Ruská literatura, divadlo, balet a hudba jsou pro ruské olim chadašim nezapomenutelné. Pro mnoho vysokoškolsky vzdělaných ruských přistěhovalců je nepředstavitelné, že by jejich děti neovládaly ruský jazyk, a neměly tak možnost poznávat ruskou kulturu a rozvíjet kulturního ducha.

Zdroje

- Hoffman, Steffani. Russia's Diasporas: The Case of the Russian-speaking Community in Israel. Jerusalem: Hebrew University of Jerusalem: 2002
- Siegel, Dina. The great immigration: Russian Jews in Israel. New York: Berghahn Books: 1998
- Spolsky, Bernard; Shohamy, Elana. The languages of Israel, Policy, Ideology and Practice. Clevedon: The Cromwell Press Ltd: 1999

Bezúhonná republika?

Zdeněk Müller

Francouzský prezident měl cíl změnit Francouze a Francii. Vzal to ovšem ze špatného konce. Občanům slíbil před příchodem do Elysejského paláce „bezúhonnou republiku“. Dnes zbývá jen heslo a veřejnost nevidí víc než „nedůvěryhodnou vládu“.

Navzdory kritice má zatím ministr práce Eric Woerth podporu prezidenta Nicolase Sarkozyho, a ve vládě zůstává.

Jean-Marc Loos, Globe Media/Reuters

Jisrael Ba'Alija a Jisrael Bejtejnu mají zásluhu na zlepšení života ruských olim chadašim v Izraeli. Tyto dvě strany ovšem pomáhají usnadnit život v židovském státě také všem sekularizovaným Židům a ne-Židům. Jako příklad může posloužit snaha o zavedení civilních sňatků. V Izraeli jsou sňatky výhradně v rukou vrchního rabinátu, což velice znesnadňuje život všem osobám, které nejsou Židy vůbec anebo nejsou Židy podle halachy, tedy v matčině linii. Takové osoby nemohou být v Izraeli oficiálně oddány. V tomto roce však byl úspěšně schválen zákon, který povoluje civilní sňatky párům stejného ne-židovského vyznání. Hovoří se také o možnosti zavedení civilních sňatků pro všechny Izraelce. Tedy i pro sekulární židovské páry, které si nepřejí náboženskou svatbu, a nábožensky smíšené páry.

Velikost ruské komunity ovšem neznamená jen obrovský potenciál k ovlivňování celé země na politické scéně, ale tento počet bývalých občanů Sovětského svazu má také nemalý vliv na izraelsko-ruské vztahy a zahraniční politiku samotné Ruské federace na Blízkém východě. Blízký východ a Izrael představuje pro Ruskou federaci ústřední bod k vytvoření multipolárního systému, v němž by Ruská federace získala svou ztracenou slávu a velmocenské postavení. Rusky hovořící poslanci často lobbují právě za Ruskou federaci a posílení její role na Blízkém východě. Rusko se zároveň pasuje do role jakéhosi ochránce milionu ruských Izraelců, kteří volají po bližších izraelsko-ruských vazbách.

Postavení ruských olim chadašim a role ruského jazyka je v Izraeli mimořádně silná. Ruským přistěhovalcům se podařilo získat si respekt ostatních Izraelců na kulturním poli a váhu na poli politickém. Ruský jazyk je v Izraeli velmi silný, a proto není nepřehledné, že by se za pár let mohl stát třetím izraelským úředním jazykem.

Veronika Jechová vystudovala politologii na FSV UK. V současné době žije v Izraeli a je stážistkou Jerusalemského Center for Public Affairs.

veronikajechova@jahoo.com

Počátek léta naznačil, že snaha o nápravu nevymizela úplně. Ministerský úřad opustili dva nejmladší členové kabinetu. Jeden nakoupil z rozpočtových peněz doutníky za 12 tisíc eur. Druhý utratil přes 100 tisíc eur za pronájem soukromého letadla k cestě na konferenci o pomoci obětem zemětřesení na Haiti. Leč zásada „padni komu padni“ neplatí na každého. Viz aféra ministra práce Erika Woertha. Jméno spojované nyní s důchodovou reformou se zamotalo do případu daňových úniků nejbohatší Francouzky Liliane Bettencourtové. Nejen proto, že tato miliardárka zaměstnávala jistou dobu Woerthovu manželku. Objevilo se navíc i podezření, že nynější ministr jako bývalý

pokladník Sarkozyho prezidentské kampaně přijal hotovost 150 tisíc eur. Tyto peníze měly přicházet do Sarkozyho tábora z tajných fondů bohaté dědičky kosmetické firmy L'Oréal v pokoutně předávaných obálkách.

Podvod při financování politických kampaní pokládá francouzský zákon za vážný delikt. Strany a politici mohou přijímat peněžní dary od soukromých osob pouze do výše 7,5 tisíce eur. Obvinění Woertha a potažmo samotného prezidenta se možná nezakládá na pravdě a skutečnost je taková, jak tvrdí ministr: „Je to pustá lež a kontroly, které byly provedeny, neodhalily nic nezákonného“, či jak prohlásil prezident: „Eric Woerth má moji plnou

důvěru.“ Stín pochybností ovšem zůstává a veřejnost má další důvod reptat.

Po léta se francouzská vnitřní politika odehrávala podle zaběhaného schématu. Vládnoucí elita má zajišťovat prosperitu a občané spoléhají na to, že jim vláda bude garantovat podmínky ke slušnému životu a ochranu v případě nečekané nouze. Pokud tato rovnice platila, vládnoucí elitě nikdo nevyčítal výhody, kterými se obklopovala. Ministerské byty, služební auta se šoféry, početné štáby spolupracovníků, štědré reprefondy. Co fungovalo desítky let hladce, se v poslední době zadřelo a zahnívá. Zpomalující se hospodářský růst a nyní i rozpočtové škrty snižují široce sociální výdaje, leč výhody elity přetrvávají.

Nicolas Sarkozy se stal prezidentem se slibem zjednat nápravu a odstranit přežilá pravidla. Pustil se do reformy s patřičnou vervou. Má to však stále viditelnější vadu. Břemeno změn dopadá jen na jednu stranu. Na občany. Veřejnost si to pak překládá po svém. Elita nám sice poklepává na rameno a laskavě nám děkuje, ale nepřestává se chovat podle hesla: „Stát jsme my“.

Začalo to už tím, když si Sarkozyho syn (23 let) umanol stanout v čele rady pařížského obchodně ekonomického centra La Défence. V tom, co rodina Sarkozyho pokládala za cosi přirozeného, viděla veřejnost hrubou protekci. Pobouřilo ji, že prezidentovi nepřipadl nápad jeho syna nijak závadný. Žije snad v jiném světě? Podobně se za nemístné protežování blízkých a přátel považovalo, když Sarkozy jmenoval do čela státu kontrolované energetické firmy EDF svého zná-

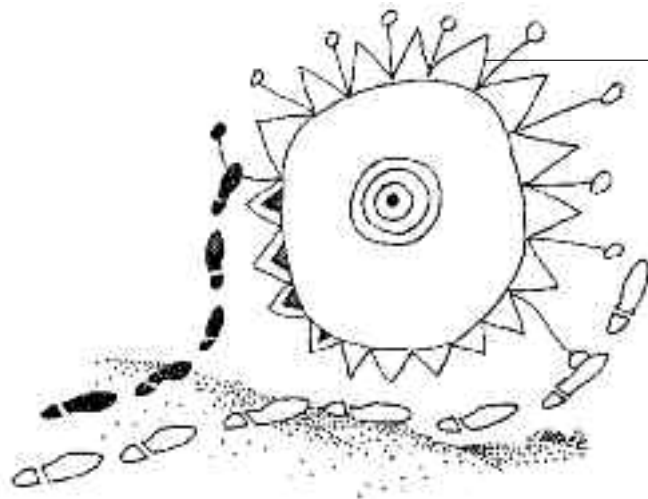
mého. Ani mu nevadilo, když si tato osoba nárokovala i původní funkci a s ní spojený plat. Jeden ministr užíval dva služební byty a další pokládal za normální umístit do slu-

Nicolas Sarkozy se stal prezidentem se slibem zjednat nápravu a odstranit přežilá pravidla. Pustil se do reformy s patřičnou vervou. Má to však stále viditelnější vadu. Břemeno změn dopadá jen na jednu stranu. Na občany. Veřejnost si to pak překládá po svém. Elita nám sice poklepává na rameno a laskavě nám děkuje, ale nepřestává se chovat podle hesla: „Stát jsme my“.

žebního bytu rodinu svého bratra. Pokud elita Francouzům ukládá šetrnit, nejsou takové případy nijak sexy. Skandál kolem ministra Woertha jen dále srazil Sarkozyho popularitu. Klesla na historicky nejnižší stupeň. Počátkem léta sáhl prezident poprvé na ministerské prebendy. Na podzim v tom bude zřejmě pokračovat. Leč není pozdě? Důvěra většiny francouzských voličů v Sarkozyho reformní kroky je otřesena už dávno.

2. srpna 2010

Zdeněk Müller je odborným zaměřením historik, pracuje jako publicista a žije ve Francii. zd.muller@wanadoo.fr

Konzervativní revoluce saúdského krále Abdulláha

Oldřich Vondruška

Saúdské království, které je v povědomí široké veřejnosti většinou spojováno s islámským fundamentalismem, konzervatismem a rigidním uplatňováním práva šaría, v současnosti prochází bez větší mediální pozornosti zásadní modernizací svého politického, sociálního a ekonomického prostředí.

Proces liberalizace se podařilo po více než dekádě stagnace opět rozpohybovat až současnému králi Abdulláhovi bin Abdul Azízovi, který se oficiálně ujal vlády v srpnu 2005 ve svých 81 letech. Nicméně některé významné reformní kroky podnikl již na sklonku vlády krále Fahda poté, kdy jako korunní princ převzal odpovědnost za většinu důležitých vládních záležitostí.

Saúdské „11. září“ a válka proti terorismu

Zlomovým momentem pro současnou saúdskou politickou scénu byly nesporně teroristické útoky spáchané 12. května 2003, které představovaly pro saúdskou veřejnost podobný šok jako „11. září“ pro Američany. Výbuš-

Král Abulláh bin Abdul Aziz, jenž nastoupil před pěti lety na saúdskoarabský trůn, znovu oživil stagnující liberalizaci společnosti.

Ali Jarekji, Globe Media/Reuters

ninami naložená nákladní auta vyhodila v Rijádu do povětří tři obytné komplexy obývané americkou bezpečnostní agenturou Vinnell Corporation. Exploze si vyžádala 36 obětí na životech (včetně 9 Američanů a 7 Saúdů) a 144 zraněných. Bylo to tak poprvé, kdy se cílem teroristických útoků stali rovněž saúdští občané. Paradoxem celé události bylo, že se tak stalo dva týdny poté, co Spojené státy oznámily stažení svých jednotek ze Saúdské Arábie, což byl jeden z primárních cílů organizace al-Káida. Viditelně otřesený princ Abdulláh označil den poté v televizním vystoupení útok za „ďáblův osten“ a odsoudil všechny, kteří se pokoušeli ospravedlnit tyto činy ve jménu náboženství.

Až do této doby převážně liknavé saúdské orgány přešly do mohutné protiofenzivy a zahájily saúdskou verzi války proti terorismu, která během dvou let vedla k zabiti několika desítek a uvěznění něko-

lika stovek podezřelých teroristů a členů al-Káidy. Všeobecný odpor saúdské veřejnosti vůči těmto vražedným útokům zároveň otevřel prostor umírněným a liberálním silám v království k zahájení postupného reformního úsilí. Přívržencem tohoto hnutí byl rovněž korunní princ Abdulláh, který se snažil o nalezení rozumného kompromisu mezi tradičními islámskými hodnotami a moderními vymoženostmi západního světa.

Zahájení národního dialogu a první volby v saúdsém království

Rok 2003 se naštěstí alespoň částečně vymanil ze stínu teroristických útoků, a to díky šesti peticím zástupců ženského hnutí, šiitů a liberálů požadujících větší politické svobody pro saúdské občany. Abdulláh využil této příznivé atmosféry, aby na červen svolal první *národní setkání pro*

intelektuální dialog, na které byli pozváni představitelé nejrozumnějších islámských odnoží a proudů. Druhé kolo národního dialogu se konalo koncem prosince v Mekce a zahrnovalo obchodníky, radikální kleriky, liberály a ženské aktivistky. Výsledkem setkání pak bylo doporučení na vypsání voleb do národních a regionálních poradních shromáždění, založení odborů a na větší veřejnou kontrolu rozpočtu. V následujících letech pak byla uspořádána další kola zabývající se právy žen, problémy mládeže, vztahy s cizinci a dalšími aktuálními tématy.

Opravdovou historickou událostí se stalo Abdulláhovo nařízení z října 2003 k přípravě voleb do poloviny ze 178 obecních rad. Ačkoli těmto orgánům náleží výhradně poradní funkce, představoval tento krok fundamentální změnu v dosavadním politickém systému, neboť se mělo jednat o vůbec první demokratické volby

do zastupitelského orgánu v saúdské historii. Korunní princ zdůvodnil tento krok snahou o pomalou evoluční změnu začínající místními volbami, které měly občany postupně naučit základním pravidlům demokracie. Ve volbách uskutečněných mezi březnem a dubnem 2005 však byla povolena účast pouze mužům starším 21 let.

V souvislosti s přípravami dalších komunálních voleb v květnu 2009 *rada ministrů* odložila jejich konání o dva roky. Toto rozhodnutí bylo zdůvodněno nutností změnit zákon za účelem participace občanů ve správě místních záležitostí. Objevily se proto spekulace, že vláda uvažuje o rozšíření pravomocí obecních rad dosud obdařených pouze poradní funkcí, rozšíření podílu volených zástupců a udělení volebního práva i ženám.

Další důležitá úprava následovala v listopadu 2003, kdy Abdullah zajistil členům *poradního shromáždění* (obdoba saúdského parlamentu) právo navrhopat legislativu, což dosud náleželo pouze králi a jeho regentovi.

V březnu 2004 požádala saúdská vláda 31 mužů a 10 žen, aby vytvořili *Národní společnost pro lidská práva*. V květnu 2007 tato organizace publikovala svou první výroční zprávu o stavu lidských práv, v níž vyzývala k větší svobodě projevu a právům žen, náboženských menšin a zahraničních pracovníků. Zpráva rovněž navrhovala vytvoření Nejvyššího soudu s pravomocí posuzovat ústavnost zákonů, pokud odporovaly mezinárodněprávním závazkům Saúdské Arábie o lidských právech. Po svém nástupu na trůn nechal Abdullah založit *Komisi pro lidská práva*, jež byla obdařena daleko většími pravomocemi – například prováděním neohlášených inspekcí věznic, vyžadováním informací od jakékoli vládní instituce s přímou odpovědností pouze králi.

Na toto úsilí pak v následujících letech navázala rozsáhlá vládní iniciativa na výškolení až 40 000 nových duchovních, kteří měli podporovat nový program otevřenosti, modernizace a náboženské snášenlivosti. Mezitím bylo propuštěno tisíc náboženských radikálů, kteří se odmítli podvolit novému kurzu. Předmětem této liberalizační kampaně se staly i učební os-

novy a školní učebnice, jež byly terčem dlouhodobé kritiky mezinárodního společenství kvůli podněcování náboženské nenášenlivosti.

Abdulláhovy mezinárodní mírové iniciativy

Abdulláhova mimořádná aktivita se však nomezovala pouze na domácí půdu, ale měla rovněž významné mezinárodněpolitické přesahy. Jednou z nich byla nepochybně jeho mírová iniciativa na řešení arabsko-izraelského konfliktu. Korunní princ frustrován diplomatickou pasivitou Bushovy administrativy na Blízkém východě a stále se vyostřující situaci na okupovaných územích během druhé palestinské intifády přerušil své mlčení a vznesl jasné podmínky na normalizaci vztahů s Izraelem. Jeho návrh představoval zásadní posun v dosavadním postoji nejkonzervativnější monarchie Perského zálivu, když poprvé explicitně uznával suverenitu Izraele s příslibem navázání diplomatických vztahů. Jeho plán následně schválila Liga arabských států v Bejrútu v březnu 2002 v podobě *Arabské mírové iniciativy* jako základu pro uzavření mírových smluv s Izraelem.

Výsledkem soustředěného Abdulláhova úsilí v boji proti terorismu byla rovněž mezinárodní konference v Rijádu v únoru 2005. Její úvod zahájil apelem, že terorismus nerozlišuje mezi kulturami, náboženstvími či formami vlády a nepatří k žádné kultuře, náboženství nebo politickému systému. Označil ho za globální zločin páchaný chorými mozky plnými nenávisti vůči lidskosti a stravovanými slepou touhou zabíjet a ničit.

Zákon o následnictví

Právě otázka vysokého věku všech přímých potomků zakladatele novodobého saúdského státu Abdul Azize bin Abdul Ál Saúda vedla krále v říjnu 2006 ke schválení zákona o tzv. *Věrnostní komisi*, který vytvářel modalitu pro hladký přesun moci uvnitř královské rodiny, a snižoval tak napětí v otázce budoucího následníka, jež mohl v krizových případech vést k mocenským střetům a ohrožení vnitřní stability království.

Těto komisi předsedá nejstarší žijící syn zakladatele saúdského království a její členové jsou synové a vnuci Abdul Azize bin Abdul Ál Saúda s funkčním obdobím na čtyři roky. Každý syn stejně jako jeden z vnuků zakladatele v dané příbuzenské linii starší 22 let se může stát členem komise, pokud jeho otec onemocněl nebo rezignoval.

Pokud by byli král i korunní princ trvale neschopni výkonu své funkce, byla by dočasnou správou země pověřena Věrnostní komise až do zvolení nového monarchy. Následující panovníci budou muset pro zvolení korunního prince získat souhlas této komise s výjimkou současného krále Abdulláha a korunního prince Sultána. V případě rozporů měla být záležitost řešena hlasováním o králově kandidátovi nebo jiné osobě vybrané komisí. Král tak byl napříště zbaven absolutní moci výběru svého nástupce dle vlastního uvážení.

Nejspektakulárnějším počinem Abdulláhova dosavadního budovatelského díla se stal nesporně projekt nové univerzity, pojmenované po svém zakladateli King Abdullah University of Science and Technology (KAUST), dokončené v září 2009. Jako důvod jejího založení král označil kritické zaostání Arabů v intelektuálních schopnostech za většinou moderního světa a z toho vyplývající přílišné závislosti na ropě.

Reforma saúdského soudního systému

Jedním z prvních velkých projektů nového krále byla v říjnu 2007 schválená soudní reforma, která představovala revoluční změnu v dosavadním saúdském soudním systému. Tento tzv. *projekt krále Abdulláha* s plánovaným rozpočtem 1,8 mld. USD měl postupně implementovat trojinstanční systém soudů a zavést vzdělávání soudců v moderních právních odvětvích. Na vrchol soudní pyramidy měl být postaven *Nejvyšší soud* jako poslední odvolací instance pro obecné soudy a *Nejvyšší správní soud* pro soudy správní. Na nižší úrovni pak jsou ustaveny soudy první instance a odvolací soudy. Předsedu nejvyšších soudů jmenuje král a soudci ostatních soudů jsou rovněž dosazeni králem na doporučení *Nejvyšší soudní rady*. Součástí této rozsáhlé reformy je vytvoření i specializovaných soudů pro záležitosti obchodní, občansko-právní a pracovní. Do tohoto komplexního plánu byla rovněž zahrnuta kodifikace islámského práva a vytvoření jednotného trestního zákoníku, čímž se měl významně snížit vliv konzervativních islámských učenců (*ulamá*).

Daná reforma byla bezprostřední reakcí na dlouhodobou nespokojenost saúdské veřejnosti a mezinárodního společenství s výkonem soudů. Nízká kvalita rozsudků byla způsobena zejména omezenou kvalifikací soudců, často vzdělaných pouze v tradičním islámském právu s důrazem na striktní výklad Koránu a sunny, a absencí kodifikovaného souboru právních norem. Soudci tak nejsou ve svém rozhodování vázáni žádnými zákony a mohou daný případ posuzovat naprosto svobodně na základě volné interpretace *šaría* (primárního zdroje islámského práva). Nepřítomnost praxe precedentů zá-

vazných pro ostatní soudy proto vedla k závažným nespravedlnostem, když za stejný zločin byly často ukládány zcela odlišné tresty.

Úsilí o navázání mezináboženského dialogu

Král Abdulláh prokázal v listopadu 2007, že to se svým závazkem vůči větší otevřenosti saúdské společnosti myslí opravdu vážně, když ve své funkci ochránce dvou nejposvátnějších míst islámu uskutečnil historickou návštěvu Vatikánu. Hlavními tématy rozhovoru s papežem Benediktem XVI. byl význam spolupráce tří monoteistických náboženství a nezbytnost nalezení spravedlivého řešení izraelsko-palestinského konfliktu. Hlavním poselstvím tohoto setkání dle králových slov bylo navázání dialogu mezi náboženstvími a kulturami, který je zásadní pro podporu tolerance, zbavení se násilí a dosažení míru a bezpečí pro všechny lidi. Oba představitelé rovněž zdůraznili, že násilí a terorismus nepřínáleží žádnému náboženství nebo národu. Všechny země a národy by proto měly spolupracovat na vymýcení společné hrozby terorismu.

Ve své misi za otevření dialogu a vystavení trvalých mostů mezi náboženstvími pokračoval saúdský král i následující rok, když v červenci z jeho iniciativy uspořádala Muslimská světová liga mezináboženskou konferenci v Madridu. Za hlavní diskusní témata nejvyšších představitelů křesťanských církví, muslimů a židů patřily přátelské vztahy mezi náboženskými komunitami, lidská práva, mírové soužití, náboženské a kulturní kořeny dialogu, role náboženství v boji proti kriminalitě, drogám, korupci atd.

Zemětřesení v nejvyšších patrech saúdského establishmentu

Jedním z dalších Abdulláhových odvážných tahů bylo v polovině února 2009 nahrazení několika desítek osob vlády, soudů a náboženských institucí novými tvářemi, což představovalo silnou dávku adrenalinu do konzervativního srdce království. Nově jmenovaný ministr informací a kultury Abdul Azíz Ál Chúdža se veřejně zavázal k reformě místních médií, aby

více reflektovala poselství míru a tolerance.

Historickou událostí se však především stalo jmenování Núry Ál Fajiz náměstkyní ministra vzdělání pro ženské záležitosti jako vůbec první ženy do tak vysoké vládní funkce. K dalším významným změnám patřilo zvláště odstranění ultrakonzervativního předsedy saúdské náboženské policie a některých kontroverzních členů *Rady nejvyšších duchovních*. Kompletně obměněno bylo rovněž obsazení resortu spravedlnosti a *Nejvyšší soudní rady*, což mělo umožnit náležité prosazení zmiňované soudní reformy. Za fundamentální změnu je rovněž považována restrukturalizace Rady nejvyšších duchovních, do níž byli poprvé zahrnuti zástupci všech čtyř islámských právních škol, což představuje další pamětihodné vítězství nad představiteli ultrakonzervativního křídla saúdských ulamá.

Saúdská Arábie jako nová Mekka vzdělanosti

Nejspektakulárnějším počinem Abdulláha dosavadního budovatelského díla se stal nesporně projekt nové univerzity, pojmenované po svém zakladateli *King Abdullah University of Science and Technology (KAUST)*, dokončené v září 2009. Jako důvod jejího založení král označil kritické zůstání Arabů v intelektuálních schopnostech za většinou moderního světa a z toho vyplývající přílišná závislost na ropě.

Během dvou let tak 80 km od přístavního města Džidda vyrostl rozsáhlý univerzitní a vědecký komplex rozkládající se na 36 km², na nějž bylo ze saúdské státní pokladny vynaloženo 12,5 mld. USD. Pro novou vzdělávací instituci přizval král ke spolupráci nejlepší americké a britské univerzity, jejichž zaměstnanci měli vytvořit jádro akademického personálu a navrhnout její strukturu a výukové programy. Král rovněž obdaril univerzitu grantem 10 mld. USD, jež ji činí jednou z deseti největších nadací na světě, která jí má zajistit přilákání špičkových světových kapacit pro financování nejnovějších vědeckých projektů. Univerzita v současnosti nabízí 11 studijních programů zaměřených na energetiku, životní prostředí, přírodní vědy a informatiku.

Zdroje

- Weston, Mark: *Prophets and Princes. Saudi Arabia from Muhammad to the Present*. New Jersey 2008
- Ottaway, David B.: *The King's Messenger. Prince Bandar Bin Sultan And America's Tangled Relationship With Saudi Arabia*. New York 2008
- Al Arabiya, Arab News, BBC News, New York Times, Saudi Gazette

Kromě všech těchto technických superlativů však KAUST symbolizuje ještě jednu daleko zásadnější proměnu, neboť jako vůbec první veřejná univerzita v Saúdské Arábii umožňuje společné nesegregované studium mužů i žen se zajištěním absolutní svobody studia a bádání. Jedná se o jeden z nejrevolučnějších kroků Abdulláhovy vlády, který prosadil i přes tvrdý odpor konzervativních ulamů. Čas však ukáže, jak hluboce se této instituci podaří zakořenit v saúdské společnosti a stát se ohniskem šíření moderních a liberálních myšlenek mezi všemi vrstvami společnosti.

V této souvislosti je třeba zmínit ještě další podobně převratnou stavbu, kterou král Abdulláh slavnostně zahájil v říjnu 2008 v Rijádu. Tou je první výhradně ženská univerzita v Saúdské Arábii *Princess Noura bint Abdul Rahman University*, jež by se měla stát jednou z největších institucí na světě poskytující vzdělání pro ženy. Mnozí ji považují za opravdový milník v zpřístupnění univerzitního vzdělání, který by měl po svém dokončení koncem roku 2010 umožnit studium až 40 000 studentkám v oborech, jež pro ně byly až do současnosti obtížně přístupné na jiných univerzitách, jako lékařství, farmacie, management, IT a cizí jazyky. Stranou pro ně nezůstanou ani další vědy poskytované ve spolupráci s KAUST. Její význam rovněž spočívá v její funkci jako „zelené“, nikoli však podle barvy islámu, ale kvůli maximálnímu důrazu na úsporné energie a šetrnost vůči životnímu prostředí.

Je pravděpodobné, že řada zde nastíněných reformů nedosáhne plně svého vytčeného cíle. Reformně orientovaný král v mnoha případech čelí silné konzervativní struktuře, a tak je někdy nucen jistý krok učiněný vpřed balancovat krokem vzad v jiných oblastech. Nicméně při letmém pohledu je zřejmé, že Saúdská Arábie díky nezlomnému úsilí svého krále a jeho příznivců dosáhla za posledních několik let ve své liberalizaci a modernizaci více než jiné země za několik desetiletí. Jeho vliv na proměnu saúdské společnosti v tak krátkém časovém údobí lze snad s jistotou nadsázkou přirovnat k pontifikátu reformního papeže Jana XXIII. Po právu tak lze řadit krále Abdulláha mezi nejvýznamnější osobnosti moderní saúdské historie.

Oldřich Vondruška je doktorandem Katedry mezinárodních vztahů a evropských studií FSS MU v Brně. oldrich.vondruska@email.cz

Bosenská kríza?

Zuzana Legáthová

Rozhodnutie Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu z 10. júna 2010, kde sa rozhodlo o odsúdení siedmych bývalých vojenských a policajných veliteľov v ich priamej účasti na masakri vo východobosenskom meste Srebrenica opäť pritiahlo pozornosť médií smerom na Balkán. Tento najväčší proces v histórii ICTY, kde bola časť obžalovaných obvinená priamo z genocídy na moslimskom obyvateľstve, trval dlhé tri a pol roka. Ale nielen rozhodnutia súdu ICTY sú to, čo obracia pozornosť nielen médií na túto bývalú osmanskú provinciu. Prečo je Bosna a Hercegovina jednou z najproblematickejších krajín Balkánu? Prečo sa s ňou v poslednej dobe spájajú slová ako kríza, neúspech, neschopnosť napredovať, či dokonca kolaps krajiny? Čo stojí za súčasnou politickou krízou v tejto nábožensky a kultúrne rozmanitej krajine? Existujú možnosti ako túto krízu riešiť?

Neúspešné pokusy o jednotnú identitu

Na začiatok je potrebné si uvedomiť, že Bosna a Hercegovina je krajina, v ktorej po dlhé stáročia žili v relatívnej harmónii ako Srbi, tak Chorváti a Bosniaci (Moslimovia). Jednotlivé etniká sa nechápali ako obyvatelia Bosny a Hercegoviny, ale predovšetkým ako príslušníci svojich etník. Rakúsko-uhorská snaha o vytvorenie spoločnej bosniackej identity nebola úspešná a predstavovala posledný pokus o vytvorenie spoločnej identity, skôr než u obyvateľov Bosny a Hercegoviny úplne prevládol srbský, či chorvátsky (neskôr moslimský) nacionalistický koncept. V roku 1974 bola prijatá nová juhoslovanská ústava, v ktorej bola k súčasným piatim juhoslovanským národom (Srbi, Chorváti, Slovinci, Macedónci a Čiernohorci) pridaná aj posledná – Moslimovia. Ústava samotná výrazne posilnila právomoci jednotlivých fe-

derálnych republik, vrátane práva na secesiu, čo vo svojom dôsledku prispelo k juhoslovanskej kríze koncom 80. a začiatkom 90. rokov 20. storočia. Súžitie bosniacko-hercegovinských etník počas komunistickej vlády bolo pokojné, ale mohlo fungovať len pod silnou rukou autoritatívneho Tita a Zväzu komunistov Juhoslávie. Po Titovej smrti nastal postupný rozklad komunistickej strany Juhoslávie, ktorý so sebou rovnako priniesol zrútenie politiky „bratstva a jednoty“. O desaťročie neskôr celkový vzostup srbského nacionalizmu a vstup Slobodana Miloševića na politickú scénu boli jednými z kľúčových faktorov, ktoré prispeli k vypuknutiu bosenskej vojny v roku 1992. Hľadanie mierového riešenia po ukončení vojny bolo v prípade Bosny a Hercegoviny o to ťažšie, že tu existovali tri bojujúce tábory s rozdielnymi názormi na budúcnosť krajiny. Bosniaci usilovali o zachovanie

územnej integrity Bosny a Hercegoviny a unitárneho štátu. Územnú integritu požadovali Bosniaci hlavne z dôvodu nízkej životaschopnosti prípadného bosniackeho (moslimského) štátu, ktorý by vznikol rozpadom Bosny a Hercegoviny. Keby došlo k rozpadu krajiny, tak by sa Srbmi obývaná (respektíve vo vojne kontrolované) územia pripojili k Srbsku a rovnako by postupovali aj bosenský Chorváti. V dôsledku toho by vzniklo „Veľké Srbsko“ a „Veľké Chorvátsko“ a medzi nimi malý bosniacký štát, ktorého šance na prežitie v nepriateľskom prostredí by boli mizivé. Okrem tohto dôvodu presadzovali Bosniaci unitárny štát hlavne z čisto pragmatických dôvodov. Jej politici si veľmi dobre uvedomovali, že Bosniaci tvoria najpočetnejší bosniacko-hercegovinský národ, ktorý sa mohol v blízkej budúcnosti stať nadpolovičnou väčšinou v štáte, a tak mu aj dominovať. Každý mierový plán, ktorý mal šancu uspieť, musel brať ohľad na požiadavky Bosniakov, Chorvátov aj Srbov. Po neúspechoch prvého mierového plánu vypracovaného reprezentantmi OSN a EÚ, Cyrusem Vancem a Davidom Owenom neuspel ani Owen-Stoltenbergov mierový plán a tak sa na začiatku 1994 zapojili do mierových procesov aj Spojené štáty. Dohodli dohodu medzi predstaviteľmi Bosniakov a Chorvátov v osobách Franja Tudjmana a Alije Izetbegoviča a 1. marca 1994 bola podpísaná Washingtonská zmluva, na základe ktorej vznikla entita bosenských Chorvátov a Bosniakov, Federácia Bosny Hercegoviny. Po roku nakoniec konečne vstúpilo v platnosť prímerie dohodnuté americkým vyjednávačom Richardom Holbrookom, ktoré vyústilo do americkej konferencie v americkom Daytone 1. novembra roku 1995. Základným modelom mierových jednání bolo rozdelenie územia do dvoch entít, Federácie Bosny a Hercegoviny a Republiky srbskej, v pomere 51 : 49 percent v prospech Federácie. Obe entity mali mať svoje vlastné parlamenty, prezidentov a ústavy, ktoré ale museli byť v súlade s celoštátnou ústavou. Bosna a Hercegovina mala zostať jednotným štátom celkom s kolektívnou hlavou štátu, tvorenou jedným zástupcom z každého bosensko-hercegovinského národa, a centrálnou vládou. Z hľadiska vymedzenia kompetencií medzi entitami a centrálnymi štát-

nymi inštitúciami mali mať silnejšie pozície entity. Mierový plán počítal rovnako s rozmiestnením kontingentu medzinárodných síl na území Bosny a Hercegoviny, ktoré mali zaistiť implementáciu mierovej dohody. Súčasne zaručoval právo všetkých utečencov na návrat do svojich domovov. Po problematických riešeniach v otázke Sarajeva, miest Goražde a Brčko 21. novembra 1995 bola nakoniec Alijom Izetbegovičom, Franjom Tudjmanom a Slobodanom Miloševićom spoločne podpísaná mierová zmluva. O mesiac nato sa v Paríži slávnostne podpísala Daytonská zmluva. Tento etnický konflikt v Bosne a Hercegovine zanechal niekoľko sto tisíc mŕtvych a okrem toho aj Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu (ICTY) v Haagu a Úrad vysokého predstaviteľa, ktorý má silné právomoci zasahovať do politického života Bosny a Hercegoviny, tak aby zaistil dodržiavanie Daytonskej mierovej zmluvy. Bola vytvorená spoločná bosensko-hercegovinská armáda. Ku stabilizácii povojnovej situácie prispel odchod troch najvýznamnejších politických predstaviteľov západobalkánskeho regiónu. Odchodom Franja Tudjmana, Slobodana Miloševića a Aliji Izetbegoviča sa politická situácia v týchto krajinách aspoň čiastočne vyčistila a dala možnosť vstupu novým tvárám, nepoznačeným až tak výrazne predchádzajúcim režimom. Ako nie príliš úspešné sa zatiaľ javí práve naplňovanie civilnej časti mierových dohôd. Výrazná časť utečencov sa nikdy do svojich domovov nevrátila a pokiaľ sa rozhodli žiť na území Bosny a Hercegoviny, tak predovšetkým v časti kontrolovanej vlastným etnikom. Táto neriadená segregácia funguje dokonca aj v školách na všetkých stupňoch, kde je v jednotlivých triedach reprezentované len jedno etnikum, údajne aby sa vyhllo prípadným

konfliktom. Historické učebnice, z ktorých sa na školách vyučuje, rovnako neprispievajú k zlepšeniu situácie, keďže každé etnikum vydáva vlastné učebnice podľa svojich historických „právd“. „Podaytonský“ bosenský štát mal byť do značnej miery závislý na angažovanosti medzinárodných síl v rámci jeho bezpečnosti a politickej stability. V posledných rokoch sa aktivity medzinárodného spoločenstva znižovali, čo sa prejavilo okrem iného na znížení počtu príslušníkov medzinárodných síl z pôvodného počtu 60 000 na približne 2 700.

Podhubie pre vznik rozpoltenej krajiny

Daytonská zmluva, ktorá mala zabezpečiť krajine fungujúci právny štát a ukončiť vojnu, vytvorila len podhubie na vznik rozpoltenej krajiny, ktorá sa stala „šikanovaným dieťaťom“ v rukách skupín etnických šovinistov. Po konci vojny zaplavili krajiny mi-

liardy amerických dolárov vo forme medzinárodnej pomoci, ktorá sa sumou 14 miliárd dolárov mala stať najdrahším a najinovatívnejším demokratizačným experimentom v histórii. Do konca roku 1996 bolo 17 rozličných zahraničných vlád, 18 agentúr OSN, 27 medzivládnych organizácií a okolo 200 nevládnych organizácií spolu s desiatkami tisíc vojenských jednotiek súčasťou programu, ktorý mal zabezpečiť úspešnú reštrukturalizáciu krajiny. Zmluva síce úspešne ukončila násilie, ale zasiala se-

V čom sa analytici a odborníci na Balkán zhodnú, je skutočnosť, že je potrebné bezpodmienečne revidovať ústavu Bosny a Hercegoviny, ktorá je súčasťou Daytonskej mierovej zmluvy. Snahy o zmenu tu boli už v rokoch 2005/2006.

mená nestabilitu v krajine, ktorej decentralizačný politický systém podkopával autoritu štátu. Za posledné tri roky zintenzívnili politickí lídri troch etnických skupín v krajine svoju nacionalistickú etnickú rétoriku a rozbehnuté reformy nikam nedotiahli, poprípade ich dostali do slepej uličky. V krajine sa navzájom blokujú nielen politické, ale aj hospodárske inštitúcie a korporácie,

ktoré sú v rukách jednotlivých etníc žijúcich v Bosne. Krajina má stále troch prezidentov, tri parlamenty s nespočtom ministrov a k tomu ešte obrovský úradnícky aparát. Ekonomika stagnuje, nezamestnanosť prekročila 27 percent, 25 percent populácie žije v chudobe a Bosna zostáva na spodných priečkach hodnotení Svetovej banky v oblasti ekonomického rozvoja. V prvej polovici roku 2009 klesli importy a exporty takmer o štvrtinu. Podiel zahraničných investícií klesol oproti minulému roku o viac ako 50 percent a rovnako zisky z daní o 7,8 percenta vo Federácii a o 12,9 percenta v Republike srbskej. Tento katastrofický výsledok je spôsobený nielen svetovou recesiou ale rovnako aj permanentným odporom politických predstaviteľov Bosny a Hercegoviny sústrediť sa na ekonomické otázky. Tieto hospodárske problémy sú spôsobené ako vysokou kriminalitou, tak korupciou a nepotizmom. Ako trest za tieto a ostatné prehrešky sa BaH na rozdiel od Srbska, Čiernej Hory a Macedónska ešte nezrušila vizovú povinnosť do EÚ.

Utečenci, ktorí počas vojny opustili svoje domovy, sa len v minime prípadov vrátili do svojich pôvodných domovov. Jednou z príčin je aj skutočnosť, že politické elity sa nedokázali dohodnúť na vyriešení tejto problematiky, ktorá je jednou z podmienok, aby sa prístupový proces s EÚ pre Bosnu a Hercegovinu urýchlil. Okrem toho zlepšenie situácie nepomáha ani to, že jednotlivé entity vidia cestu k riešeniu problémov diametrálne odlišne. Zatiaľ čo bosniacka strana vidí riešenie v odstránení entít a vytvorení unitárneho štátu, tak predstavitelia srbskej strany sledujú presne opačný cieľ. Milorad Dodik, ministerský predseda Republiky Srbskej, by chcel previesť všetky právo-

moci na samotné entity a spoločný štát úplne odstrániť. Dodik rovnako nesúhlasí s postavením Vysokého predstaviteľa, ktorý má od roku 1995 koordinovať vlády jednotlivých entít a robiť dozor nad jednotlivými politikami uskutočňovanými predstaviteľmi vlád v Bosne. Republika srbská bola a je Vysokým predstaviteľom obviňovaná zo snáh pripojenia sa k Srbsku a tieto obvinenia majú svoje podloženie. Srbi chcú mať v „bosenskom kotli“ hlavnú rolu a ostatné skupiny vytlačiť na okraj. Práve Bosniacki Srbi sú najproblematickejším etnikom v Bosne a Hercegovine, ktoré ohrozuje vnútornú stabilitu štátu. Príkladom môže slúžiť aj skutočnosť, že za posledných 13 rokov zablokovali bosniacko-srbskí poslanci viac ako 260 zákonov, ktoré boli kľúčové ako pre reformu súdneho, tak hospodárskeho rázu krajiny. Dôvodom by mohol byť strach Srbov z toho, že Bosniaci samotní tvoria až 48 percent z celkového obyvateľstva Bosny, zatiaľ čo Srbi predstavujú 38 percent a Chorváti 13 percent. Samotní Bosniaci majú spomedzi skupín aj najvyššiu pôrodnosť, čo by do budúcnosti predstavovalo pre Srbov ohrozenie ich postavenia a v prípade vzniku unitárneho štátu by tak Bosniaci (Moslimovia) mohli nadobudnúť dominantné postavenie aj v politike.

Nutnosť revízie ústavy

V čom sa analytici a odborníci na Balkán zhodnú, je skutočnosť, že je potrebné bezpodmienečne revidovať ústavu Bosny a Hercegoviny, ktorá je súčasťou Daytonskej mierovej zmluvy. Snahy o zmenu tu boli už v rokoch 2005/2006, ale skončili fiaskom. Nasledovné pokusy skončili vždy patovou situáciou, keďže Bosenski Srbi neprišli na zasadnutie parlamentu, kde sa o zmene ústavy malo rokovať. Tomuto by sa dalo zabrániť aj tým, ak by sa Bosne a Hercegovine ponúkla perspektíva rýchlejšieho vstupu do EÚ, či do NATO. Veď podľa najnovších prieskumov si vstup do EÚ želá viac ako 80 percent obyvateľstva Bosny a Hercegoviny, a to bez ohľadu na etnikum v ňom žijúce. Rovnako by sa právomoci Vysokého predstaviteľa mali znížiť, aby sa samotným politickým lídrom Bosny a Hercegoviny dalo jas-

ne najavo, že EÚ im dôveruje a že si želá, aby iniciatívu prevzali do vlastných rúk. Jeho funkcia by sa mala obmedziť na rozhodovanie pri prideľovaní peňazí Bosny a rovnako na kontrolovanie politických elít, ktoré by tak boli pod tlakom vyhýbať sa korupcii a nepotizmu, ktorý ekonomicky Bosnu brzdi. V prípade nedodržania pravidiel by Vysoký predstaviteľ znížil financie, ktoré prúdia do rozpočtu Bosny, poprípade ich úplne odstrihoval. Vysoký predstaviteľ by rovnako mal efektívnejšie využívať svoje právomoci a snažiť sa o kompromisné riešenia medzi jednotlivými entitami. Rovnako ale nie je riešením nechať Bosnu napospas samej sebe, lebo krajina je v súčasnom neutesenom stave aj kvôli medzinárodnému spoločenstvu, ktoré si myslelo, že predovšetkým vlievaním peňazí do krajiny sa tá sama postaví na nohy. Za 14 rokov od Daytonu strácala EÚ Balkán a Bosnu zo svojho zorného uhlu. Vydávalo síce miliardy na svoje balkánske „protektoráty“, vysielalo vojenské jednotky, nasadzovalo Vysokých predstaviteľov a utlmovalo nepokoje. Bosna ale samotná bola riadená technokratmi, ktorí stratili politickú a strategickú víziu. Európa svojimi peniazmi skorumpovala bosenské politické elity, ktoré sa uspokojili zo svojimi vlastnými krátkodobými cieľmi a krajinu nechali napospas ich neschopnosti viesť a usmerňovať krajinu. Bosna potrebuje konkrétne vyjednávací pozície pre vstup do EÚ, potrebuje jasný časový plán a jasný cieľ. Ako raz povedal nemecký novinár Theo Sommer z liberálneho týždenníka *Die Zeit*, tak Balkán sa potrebuje „odbalkanizovať“ a navrátiť sa do Európy. Po 11. septembri 2001 zmizla Bosna z listiny priorit samotných Spojených štátov a celá agenda tak prešla na EÚ. Pomerne neskoré podpísanie Stabilizačnej a Asociačnej dohody s Bosnou, ktoré sa uskutočnilo až 16. júna 2008, malo za následok apatiu bosenskej politickej elity, ktorá reformovanie krajiny stále odďaľovala. Európska únia musí nájsť novú cestu a zjednotiť sa v postupe. V samotnej Únii sú presadzované rôzne cesty, od Veľkej Británie a Holandska, ktoré presadzujú tvrdý kurz, a potom Švédsko, ktoré chce postupovať pomalšie. Zjednotenie pozície EÚ a ponúknutie jasnejších per-

Zdroje

- Glenny, M., *The Fall of Yugoslavia. The Third Balkan War*, Penguin Books, London, 1996
- Šmid, T., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2007
- David Chandler., *Bosnia: Faking Democracy after Dayton*, Pluton Press, London, 2000

spektív vstupu do EÚ či NATO bosenskej politickej elite sú jedinou cestou, ktorá sa Bosne ponúka.

Svetlé body na obzore

Na Bosnu ale netreba zanevrieť napriek všetkým problémom, z ktorými sa momentálne musí vysporiadať. Veď je tu predsa pár svetlých bodov, ktoré ukazujú, že Bosna je v určitých oblastiach schopná fungovať ako jeden spoločný štát viacerých etník. Dokazuje to spoločná mena, ktorá je viazaná na euro a momentálne napriek kríze prekvapivo stabilná, spoločná doprava a infraštruktúra, voľný pohyb osôb, tovarov a služieb, jednotné poznávacie značky, spoločná armáda, ktorá nie je založená na etnickom základe, harmonizovaný právny systém, a dokonca aj spoločný úspešný režim nepriameho zdanenia. Práve tieto posledné zmienené údaje dokazujú, že Bosna má na čom stavať, len sa musí zjednotiť zvnútra a to práve za tichej podpory a hlavne dôslednejšej kontroly zo strany EÚ. Nové politické zoskupenie s názvom „Naša Stranka“ založené bývalým predsedom Helsinského výboru pre ľudské práva Srdjanom Dizarevićom a filmovým režisérom Danisom Tanovićom v apríli roku 2010 dáva nádej na to, že v Bosne a Hercegovine majú svoje miesto aj politické strany, ktoré nestavajú svoju identitu na národnosti, ale sa snažia o to, aby sa Bosna a Hercegovina stala krajinou zjednotenou a riešila praktické politické a hospodárske otázky, ktoré sužujú krajinu a bránia jej pohnúť sa dopredu. Akým smerom sa krajina vydá, možno rozhodnú už najbližšie voľby v októbri tohto roku.

Zuzana Legáthová

vystudovala Fakultu sociálnych vied UK, pokračuje v magisterskom studiu mezinárodných vzťahů na Freie Universität v Berlíně a na MGIMO Moskve.

Transatlantické vzťahy v době krize

Otázka kvality a charakteru vzťahu mezi USA a evropskými státy, resp. Evropskou unií záměstňuje řadu badatelů již od konce druhé světové války. Pozornost, kterou na sebe poutá toto téma, vyplývá z mimořádného historického vzťahu mezi Spojenými státy americkými a státy evropskými. Tento historický vztah se začal formovat již v 18. století (nebo dokonce dříve) a specifických rysů nabyl s počátkem studené války, která učinila na několik desetiletí z USA a západoevropských států nerozlučné partnery, kteří – byť mezi sebou měli různé rozdíly – v zásadě nacházeli společnou řeč, neboť měli společného nepřítele. Konec studené války a rozpad Sovětského svazu vedl k tomu, že Spojené státy americké i západoevropské státy ztratily společného nepřítele. Současně, evropský integrační proces pokračoval úspěšně dále i po roce 1989 – navzdory předpovědi některých pesimistů/realistů, kteří se domnívali, že EHS drží pohromadě strach západoevropských států z Východu – a v roce 1993 vstoupil do nové fáze. Evropská unie se během jednoho desetiletí stala významným světovým hráčem. Přes svou sílu a možnosti vyvolává existence a působení Evropské unie v mezinárodní politice otázky. Evropská unie je aktér sui generis a právě tato jeho specifická povaha vede k nejednoznačnosti ohledně možnosti a vlivu Evropské unie. Ztráta společného nepřítele a změna povahy spolupráce západoevropských států, resp. vytvoření specifického integračního uskupení se zahraničněpolitickými i bezpečnostněpolitickými ambicemi vede k tomu, že v partnerství mezi Spojenými státy americkými a (západo)evropskými státy se objevují povážlivé trhliny. Mezi USA a evropskými státy se objevuje stále více sporů a rozdílků, které obě strany nijak netají, a to vyvolává otázky, zda se transatlantické vztahy nedostaly do krize. Rozdílnost postojů evropských států a postoje USA se objevila po skončení studené války několikrát, nejzřetelněji však po roce 2001, v souvislosti s válkou proti terorismu.

Mezinárodní politologický ústav: Brno, s. 159.
ISBN: 978-80-210-5059-4

Recenzovaná publikace, která získala první místo ve čtvrtém ročníku Česko-americké ceny pro talentované studenty (jedná se o společný

projekt Ambasády Spojených států amerických v ČR, Komise J. W. Fulbrighta v ČR a Mezinárodního politologického ústavu v Brně), je jednou z vědeckých prací, jež se zabývají výše zmíněným obdobím zvratu v transatlantických vztazích a vztahem mezi Evropou (rozuměj EU) a Spojenými státy americkými. Podle Hoder

jsou transatlantické vztahy plné větších či menších krizí, avšak krize, k níž došlo ve vztahu mezi oběma stranami Atlantiku v souvislosti s válkou proti terorismu, je krize odlišná od krizí ostatních. Důvodem, proč tomu tak je, je fakt, že evropské

státy jsou dnes (rozuměj po roce 2001) ve zcela jiné mocenské pozici než v období studené války. Hoderova kniha se tak věnuje „především krizi transatlantických vztahů po 11. září 2001 a kontextu vztahů mezi USA a Evropou“ (s. 11). Autor se snaží o „širší pohled z více perspektiv, který se nebude zabývat pouze válkou v Iráku či pouze sporem amerického prezidenta s německým kancléřem“ (s. 11). Hoder se snaží „pohlédnout na transatlantické vztahy skrze vícero hledisek a v závěru nabídnout důležité faktory, které transatlantickou roztržku dokážou dobře charakterizovat“ (s. 11).

Ačkoli jsou možná výše vymezené cíle jaksi nejasné, nutno dodat, že text, který následuje, je – až na několik jazykových neobratností a překlepů – výborný. Předkládaná publikace představuje velmi dobré propojení teorií mezinárodních vztahů a dějin mezinárodních vztahů. Autor velmi zdařile vysvětluje koncepty teorií mezinárodních vztahů (např. multilateralismus, hegemonii atd.) a ty v textu aplikuje na transatlantické vztahy. V české literatuře najdeme málo takových knih, kterým by se tak zdařile povedlo propojit dějiny mezinárodních vztahů s teorií oboru MV. Kniha lze všem čtenářům, kteří se zajímají o mezinárodní politiku, vřele doporučit.

Šárka Waisová

Šárka Waisová působí jako vedoucí katedry politologie a MV na FF ZČU v Plzni a jako výzkumnice ÚMV v NPV II.
waisova@kap.zcu.cz

■ Každá válka obsahuje všechny předchozí.

Elias Canetti

Ze čtenářského deníku

(1968) V praxi to končí kde? V jásetu zblblého davu, vyjícího, skřehotajícího a pazourama mávajícího na náměstí v Pekingu, když mu bylo „stranou a vládou“ oznámeno, že rovněž Čína má – vodíkovou pumu.

(1969) Svět je dirigován za prvé mocenskými uskupeními v podstatě metafašistické povahy ať „zprava“, ať „zleva“, za druhé živelnou iracionalitou obrů, kteří si nevědí rady sami se sebou, svou mladou nezralostí, velikostí a silou, za třetí hladem, za čtvrté populační obkloubou, za páté zuřivostí, která vyplývá z vědomí, že mám sice lidskou podstatu a touhu, v podstatě jsem však zezvířetěn, a to hladem, odnětím lidských práv, atd.

(1970) Jedna z konstitutivních idejí Evropy, „okcidentu“, se týká vztahu k zemi: zrno (vsazené do země) neumře-li, nevydá život. Není to jen mystický příkaz, je to i úchovná praxe: obdělávání půdy, setí, růst, žeň. To všechno zas předpokládá usedlost, Seßhaftigkeit. To Asie nezná. Asie půdu neobdělává, ale kořistí. Když ji vykořistí, táhne dál.

(1980) Chce-li se dalajlama vrátit do Tibetu, musí si nechat před branami Potaly nevinnými dětmi uvázat na krk pionýrský šátek a hrdě a současně spiklenecky smlčet, že ho blahovlnně přijali do strany.

(1985) Nelze totiž sepnout kruh solidarity, tj. onen neviditelný, a proto platný... všechno klouže na povrchu... samozřejmě že vás nenechají chcípnout na ulici, ale to není solidarita, to je poslední a velmi labilní kritérium západní civilizace oproti Súdánu nebo Zimbabwe nebo Libanonu, kde probíhá genocida a kde vytahují z křovísk uškracené děti...

(1991) Nemíním polarizovat kapitalismus x socialismus, Západ x Východ, už proto ne, že svět se jakýmsi podlým způsobem spřáhl a sám tyto „protivy“ rozmazal do něčeho třetího, co skutečně vládne.

Ivan Diviš

Teorie spolehlivosti

(Praha, Torst, 1994)

Mezinárodní politika a karikatura

Reportér, 35/1968, 26. srpna 1968. Svaz českých novinářů, Praha.

Srpnová okupace vojsky pěti států Varšavské smlouvy vytvořila pro kreslíře na krátký čas stav absolutní svobody. Mohlo se vše. „Novinové“, jen osmistránkové číslo Reportéra, týdeníku pro politiku, kulturu a sport, přineslo kromě fotografií z okupované Prahy, úvodníku a rozhovoru s účastníkem mimořádného sjezdu KSČ i několik anonymních vtipů.

Homo politicus zaslechl...

Chlapi, teď pracuju na velké věci. Kolosální. Představte si, že tady, přímo tady u našeho štamgastského stolu, zasedne jeden Bolivijec, Paraguayec, Malijec, Nigéřan, Ugandán, Mongol, Laosan, Nepálec, Bhútánec, Zambijec, občan Lesotha, Botswany, Svazijska, Čadu, Burkiný Faso, Středoafrické republiky, Zimbabwe, Malawi, Burundi, Rwandy, Afghánistán, Arménie, Tádžikistán, Kyrgyzstán, Uzbekistán, Etiopie. A pak ještě bratr Slovák, Maďar, Rakušan, Švýcar, Makedonec, Srb...

Brzdí, to už ale bude úplně plná hospoda...!

Tak se přidají stoly z hasičárny, to se nedá nic dělat, pro velkou věc je třeba přinášet oběti. Ještě musí totiž přijet zastupce Lichtenštejska, Lucemburska, Moldavska, San Marina, Andorrry. A pro sichr i někdo z Vatikánu. A bude se popdepisovat memorandum, který jsem si zatím lehce nabodíkoval. Ale první větu

už mám úplně jasnou. Poslouchejte: My, lid nemořských států... Dobrý, ne? To zní?! Ale vy koukáte jak telata na nová vrata. Přece jako menšina utlačovaná většinou, tedy státy s přístupem k moři, musíme vyžadovat afirmu..., afirmo..., prostě tuhleto pozitivní diskriminaci. Když to nechápe žádný náš politik, tak to holt musí přijít zespoda, z lidu.

A o čem chceš tohleto ... memorandum?

No, o všelichem. Navrhuju třeba, aby každý občan našich utlačovaných států dostával ročně zdarma 10 kilo ryb, tři ústřice a langustu.

A co třeba mořská nemoc?

Vidíte, to mě nenapadlo. Musíme mít taky právo na mořskou nemoc.

A co když se zvednou hladiny oceánů? Budeme taky přispívat na obnovu a tak?

To jste spadli z jahody, ne? Proč bychom na něco platili!? Copak ležíme u moře?